

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Diplomová práce

Interkulturní dialog z pohledu Španělů žijících v České republice

Monika Krytinářová

© 2015 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra psychologie

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Monika Krytinářová

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Interkulturní dialog z pohledu Španělů žijících v České republice

Název anglicky

Intercultural dialogue according the Spaniards living in the Czech republic

Cíle práce

Diplomová práce s názvem Interkulturní dialog z pohledu Španělů žijících v České republice si klade za cíl popsat prožitek kulturního střetu, který prožívají Španělé přicházející do České republiky a na jeho základě vytvořit doporučení využitelná v reálném životě, a to jak v pracovní, tak soukromé rovině. Výše uvedeného cíle je dosaženo prostřednictvím naplnění dílčích cílů, kterými je vyčerpávající vysvětlení použitého pojmového aparátu a provedení vlastního výzkumu. Cílem vlastního výzkumu je právě zachycení a popsání prožitku jedince zažívajícího střet české a španělské kultury. Autorka se ve výzkumu zaměří především na konflikty kultur, tj. na vnímané kulturní odlišnosti, které budou popsány narátorem. Na základě provedeného empirického šetření a informací o kulturních dimenzích a standardech České republiky a Španělska budou na závěr navržena doporučení pro praxi.

Metodika

Základem práce je induktivní přístup, jehož charakter více odpovídá potřebám této práce. Teoretická část diplomové práce, tedy literární rešerše a vymezení použitého pojmového aparátu, je založena na sběru a následné syntéze informací z dostupných sekundárních zdrojů, tj. odborných monografií, článků, kvalifikačních prací a legislativních dokumentů.

Empirická část práce je vypracována na poznatcích získaných vlastním výzkumem. Hlavní výzkumnou metodou byly narativní (biografické) rozhovory, jejichž cílem bylo zachytit životní příběh narátora v co nejautentičtější podobě.

Doporučený rozsah práce

60 – 80 stran

Klíčová slova

Španělsko, interkulturní komunikace, kulturní dimenze

Doporučené zdroje informací

HOFSTEDE, G. – HOFSTEDE, G. J. – MINKOV, M. *Cultures and organizations : software of the mind : intercultural cooperation and its importance for survival*. New York: McGraw-Hill, 2010. ISBN 978-0-07-166418-9.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vydání. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0139-7.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Antropologie multikulturních společností: Rozumět identitě*. 1. vydání. Praha: TRITON, 2007. ISBN 978-80-7254-925-2.

PRŮCHA, Jan. *Interkulturní komunikace*. 1. vydání. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3069-1.

PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie*. 2. vydání. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-280-5

Předběžný termín obhajoby

2015/06 (červen)

Vedoucí práce

doc. PhDr. Luděk Kolman, CSc.

Elektronicky schváleno dne 24. 3. 2015

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 26. 3. 2015

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 30. 03. 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Interkulturní dialog z pohledu Španělů žijících v České republice" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne _____

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala doc. PhDr. Lud'ku Kolmanovi, CSc. za odborné vedení práce, cenné připomínky a vstřícnost při vedení diplomové práce.

Ráda bych touto cestou poděkovala všem narátorům, kteří byli ochotni se podělit o své zážitky a poskytnout mi informace potřebné pro praktickou část diplomové práce.

V neposlední řadě patří můj dík celé rodině a přátelům, kteří mne podporovali po celou dobu mého studia.

Interkulturní dialog z pohledu Španělů žijících v České republice

Intercultural dialog according to the Spaniards living in the Czech Republic

Souhrn

Předkládaná diplomová práce s názvem „*Interkulturní dialog z pohledu Španělů žijících v České republice*“ si klade za cíl popsat prožitek kulturního střetu, který prožívají Španělé přicházející do České republiky a na jeho základě vytvořit doporučení využitelná v reálném životě, a to jak v pracovní, tak soukromé, rovině. Teoretická část práce se zaměřuje na vymezení základních pojmů, a zároveň představuje přístupy ke studiu kulturních odlišností s akcentem na Českou republiku a Španělsko. Praktická část této diplomové práce se soustředí na samotný prožitek kulturního střetu španělských narátorů žijících v České republice. Tato část je založena na empirickém šetření kvalitativního charakteru, jež spočívá v narativních a polostandardizovaných interview.

Klíčová slova: Interkulturní komunikace, kulturní dimenze, akulturační stres, střet kultur, Španělsko, Česká republika

Summary

The thesis Intercultural dialog according to the Spaniards living in the Czech Republic aims to describe an experience of cultural clash of the Spaniards coming to the Czech Republic due to create recommendation to be used in both, professional and private spheres of real life. The theoretical part of the paper is focused on the definition of the essential terms alongside to the introduction of attitudes to the studies of cultural differences with emphasis on the Czech Republic and Spain. The empirical part of the thesis is focused on the experience of the clash itself. This part is based on the empirical research leaned on the narrative and semistandardized interviews.

Keywords: Intercultural communication, cultural dimension, acculturation stress, cultural clash, Spain, Czech Republic

Obsah

Seznam obrázků.....	10
Seznam tabulek	10
1 Úvod	11
2 Cíl a metodika práce	12
2.1 Cíl práce.....	12
2.2 Metodika práce	12
3 Teoretická východiska	13
3.1 Komunikace.....	14
3.1.1 Interkulturní komunikace.....	15
3.1.2 Problémy v komunikaci	15
3.2 Kultura.....	16
3.3 Kulturní relativismus a kulturní pluralita	20
3.4 Národ a národnost vs. etnikum a etnicita	22
3.5 Stereotypy a předsudky	23
3.6 Národní kultura.....	24
3.7 Geert Hofstede a kulturní dimenze.....	26
3.7.1 Index vzdálenosti moci (Power Distance Index; PDI).....	26
3.7.2 Individualismus x kolektivismus (Individualism versus Collectivism; IDV)...	30
3.7.3 Maskulinita x Feminita (Masculinity versus Femininity; MAS).....	34
3.7.4 Vyhýbání se riziku (Uncertainty Avoidance Index; UAI).....	36
3.7.5 Dlouhodobá x krátkodobá orientace (Long Long Term Orientation versus Short Term Normative Orientation; LTO)	41
3.7.6 Požitek versus odříkání (Indulgence versus Restraint; IND).....	43
3.7.7 Kulturní standardy dle Alexandra Thomase	43
3.7.8 Španělské království – obecná charakteristika	45
4 Empirická část	48
4.1 Základní informace o vlastním výzkumu	48
4.2 Profily narátorů.....	49
4.3 Výsledky vlastního výzkumu	55
4.3.1 Jazyk	55
4.3.2 Vřelost, otevřenost, přátelství a emoce	60

4.3.3	Forma pozdravu a fyzický kontakt	62
4.3.4	Schopnost říci “ne”	63
4.3.5	Pracovní vztahy.....	63
4.3.6	Dochvilnost, organizace a řád.....	67
4.3.7	Denní režim.....	68
4.3.8	Náboženství.....	69
4.3.9	Číšníci a péče o klienta	70
4.3.10	Zouvání bot	70
4.3.11	Domácí mazlíčci	71
5	Zhodnocení výsledků.....	72
6	Závěr	77
7	Seznam použitých zdrojů.....	79
7.1	Tištěné zdroje	79
7.2	Internetové zdroje	81
8	Přílohy.....	83

Seznam obrázků

Obrázek 1: Pyramidový model.

Obrázek 2: Cibulový model kultury

Obrázek 3: Hodnoty indexů kulturních dimenzí, srovnání ČR a Španělska

Seznam tabulek

Tabulka 1: Česko-německé kulturní standardy

Tabulka 2: Německo-španělské kulturní standardy

1 Úvod

Současné pojetí světa, jehož základem je vzájemná především ekonomická provázanost, podpořená rapidním technologickým rozvojem usnadňujícím pohyb osob, zboží či kapitálu, ale také myšlenek samotných, klade na lidstvo nelehký úkol, a to vypořádat se s jinakostí. Více než kdy dříve, jsou lidé konfrontováni často zcela vzdálenými myšlenkami, normami chování či jazyky. Jinak řečeno, lidé žijící v současném světě jsou stále častěji aktéry střetu dvou či více kultur.

Ve jménu “mírové, sjednocené a prosperující Evropy” dochází v poválečné éře k postupnému sladování legislativních norem a politik jednotlivých evropských států. Vznik Schengenského prostoru v současné podobě fakticky maže fyzické hranice jednotlivých státních útvarů a výrazně tak usnadňuje pohyb osob uvnitř tohoto útvaru. Po skončení druhé světové války navíc došlo nejdříve k násilnému odtržení části Evropy Sovětským svazem a o několik desítek let později k návratu těchto států do evropské rodiny. Toto období nesvobody ovšem nechalo hluboké stopy jak na ekonomikách jednotlivých států, tak především v myslích jejich obyvatel.

Rozvoj technologií, především v dopravě a informačních technologiích, představuje zásadní milník v historii mezinárodního obchodu. Překonání dříve téměř nepředstavitelné vzdálenosti mezi dvěma státy je dnes díky velmi rozvinuté letecké dopravě minulostí. S příchodem internetu došlo ke zkrácení doby přenosu informace z řádu dní či hodin na vteřiny. V rámci mezinárodního obchodu toto přineslo rozmach nadnárodních společností či joint-venture. Vznik těchto obchodních entit ale také znamená vznik situací, které dříve nebyly tak obvyklé. Konflikty plynoucí z kulturní diverzity, jež mohou ohrozit úspěšnou realizaci obchodu jsou tak stále více na pořadu dne.

Doznívající světová ekonomická krize, která svět naplno zasáhla v roce 2008, stále způsobuje nemalé potíže některým evropským státům. Jedním z efektů, který sebou tento fakt nese, je rostoucí emigrace z těchto zemí. Dle oficiálních údajů Policie ČR k 30. 11. 2014 je počet občanů Španělska, jež se v současné době stále nachází v tíživé ekonomické situaci, žijících na území České republiky 1 102. Ve srovnání s počtem imigrantů přicházejících například z východní Evropy se jedná o méně významnou skupinu. Nicméně je nutné si uvědomit, že Česká republika a Španělské království jsou země velmi odlišné jak po jazykové, tak kulturní stránce, a zároveň tyto dva státy nepojí ani příliš silná historická

vazba a tudíž se zde dá očekávat vyšší míra výskytu konfliktních situací plynoucích z vzájemné neznalosti vzorců chování, které si každý jedinec přináší ze své kultury.

2 Cíl a metodika práce

2.1 Cíl práce

Předkládaná diplomová práce s názvem Interkulturní komunikace z pohledu Španělů žijících v České republice si klade za cíl popsat prožitek kulturního střetu, který prožívají Španělé přicházející do České republiky a na jeho základě vytvořit doporučení využitelná v reálném životě, a to jak v pracovní, tak soukromé rovině.

Výše uvedeného cíle je dosaženo prostřednictvím naplnění dílčích cílů, kterými je vyčerpávající vysvětlení použitého pojmového aparátu a provedení vlastního výzkumu. Cílem vlastního výzkumu je právě zachycení a popsání prožitku jedince zažívajícího střet české a španělské kultury. Autorka se ve výzkumu zaměří především na konflikty kultur, tj. na vnímané kulturní odlišnosti, které budou popsány narátorem. Na základě provedeného empirického šetření a informací o kulturních dimenzích a standardech České republiky a Španělska budou na závěr navržena doporučení pro praxi.

2.2 Metodika práce

Jak je přechozeno v předchozí podkapitole, tato diplomová práce má napomoci vzájemnému porozumění mezi zástupci majoritní a minoritní skupiny obyvatel na území jednoho státního celku a tím přispět k zlepšení jak vztahu majoritní - české skupiny vůči španělské minoritě, tak vůči cizincům obecně. Přestože kvantitativní výzkum založený na deduktivní logice zcela neoddiskutovatelně přináší velké množství platných dat vyznačujících se vysokou reliabilitou, nejsou tato dostačující k naplnění stanoveného cíle práce, a to především pro vysokou míru redukce informace (Disman, 2000). Z tohoto důvodu autorka zvolila jako základ práce induktivní přístup, jehož charakter více odpovídá potřebám této práce. Kvalitativní výzkum založený na induktivní logice Disman charakterizuje jako *“...nenumerické šetření a interpretaci sociální reality s cílem odkrýt význam podkládaný sdělovaným informacím”* (2000, str. 285). Neslouží nám tak pouze k strohému ověření předem stanovených hypotéz, ale k *“porozumění lidem v konkrétních*

sociálních situacích” (Disman, 2000, str. 286), což zcela koresponduje s posláním této kvalifikační práce.

Předkládaná diplomová práce se skládá z teoretické a empirické části. Teoretická část diplomové práce, tedy literární rešerše a vymezení použitého pojmového aparátu, je založena na sběru a následné syntéze informací z dostupných sekundárních zdrojů, tj. odborných monografií, článků, kvalifikačních prací a legislativních dokumentů.

Empirická část práce založena je vypracována na poznatcích získaných vlastním výzkumem. Hlavní výzkumnou metodou byly narativní (biografické) rozhovory, jejichž cílem bylo zachytit životní příběh narátora v co nejautentičtější podobě. Biografická interview jsou specifickou formou rozhovoru využívanou především v antropologii či historických vědách. Před začátkem rozhovoru jsou narátoři seznámeni s tématem výzkumu, a zároveň ubezpečeni o zachování jejich anonymity. Na začátku rozhovoru je narátor vyzván k spontánnímu vyprávění svého příběhu spojeného s určitou událostí. Může se jednat jak o historickou událost, která narátory spojuje (například vlastní prožitek války atp.), tak o životní rozhodnutí spojující narátory (přestěhování se do jiného kulturního prostředí). Primárně má rozhovor především monologický charakter, následně je ovšem možné přistoupit k doplňujícím otázkám, které slouží k upřesnění nebo bližšímu rozvinutí některých bodů předchozího vyprávění. V případě biografických rozhovorů není důležitý pouze verbální obsah informátorova sdělení, ale i jeho širší kontext, tj. změny v jeho chování, intonaci hlasu a témata či osoby, ke kterým se narátor ve svém vyprávění vrací.

Narativní rozhovory byly v některých případech doplněny semistandardizovanými rozhovory, tj. sadou předem připravených otázek, které jsou informátorovi kladeny zpravidla stejným způsobem a ve stejném pořadí. V případě polostandardizovaného interview se výzkumník nemusí dogmaticky držet připraveného seznamu, ale může některé otázky vypustit a jiné vhodně zařadit na základě již získaných informací.

3 Teoretická východiska

Následující oddíl práce představuje vymezení všech pojmů, se kterými bude autorka nadále pracovat. Hlavní část pojmového aparátu se týká kultury a jí přidružených pojmů jako je například kulturní vzorec, pluralita kultur, kulturní relativismus,

etnocentrismus, enkulturace, etnicita, etnické vědomí, etnikum, národ, národnost, národnostní menšina, stereotyp, předsudek, a interkulturní komunikace.

3.1 Komunikace

Komunikace, slovo původem z latinského *communicare* (spojovat, sdělovat), představuje výměnu či zprostředkování informací ve formě symbolů či znaků mezi lidmi. V užším pojetí lze komunikaci chápat jako mezilidský dorozumívací prostředek, který zahrnuje jazyk, dynamiku, intonaci, atd., tento druh komunikace se nazývá interpersonální komunikací (Niklesová, 2006). Zároveň můžeme na komunikaci nahlížet také z jiného úhlu pohledu, kdy člověk komunikuje sám se sebou, zvažuje své možnosti, sám v sobě argumentuje pro a proti, přičemž se tato komunikace kvalifikuje jako intrapersonální komunikace (DeVito, 2008).

Dalším možností, jak hledět na komunikaci, je dle kritéria vztahu a vzájemného působení mezi komunikátorem a adresátem (jedinci účastníci se komunikace). V případě, že komunikace probíhá ve skupině, kdy na sebe jedinci vzájemně přímo působí, jedná se o skupinovou komunikaci. S technickým rozvojem a vznikem hromadných sdělovacích prostředků počínaje novinami a internetem konče, se zrodila tzv. masová komunikace. Tato komunikace je anonymní a cílená na široké publikum a je šířena prostřednictvím profesionálních organizací, které k tomu využívají především masových médií jako je tisk, rozhlas, televize a internet (Urban a kol, 2011). Reifová masovou komunikaci charakterizuje jako takový přenos informací, který „... se od komunikátora (souhrnná organizace zaměstnávající profesionální komunikátory) k adresátovi dostává prostřednictvím vysoce specializované technologie k výrobě vysoce standardizovaných sdělení určených pro rozsáhlé, nesourodé a disperzní publikum“ (Reifová, 2004, str. 100).

Při pohledu na způsob sdělení informace můžeme komunikaci také rozdělit na verbální a neverbální komunikaci. Verbální forma komunikace je založena na ústním či písemném sdělení informace, zatímco neverbální komunikace (jinak také nazývaná řečí těla) je komunikace založená na pohybu v prostoru, gestech, mimice, dotycích, intonaci atp. (Urban, 2011, str. 472), nicméně ne vždy je možné verbální a neverbální komunikaci od sebe separovat.

Velmi specifickým, a na významu stále rostoucím, druhem je interkulturní komunikace.

3.1.1 Interkulturní komunikace

V souvislosti s vývojem moderního světa, a zároveň rapidním technologickým rozvojem dochází k postupnému stírání tradičních hranic států, jako například v rámci Evropské unie a Schengenského prostoru. Cestování, ať už v rámci pracovních povinností nebo turistických cest, po celém světě je v současné době jednodušší, než kdy dřív. Zároveň především vznik a rozvoj internetu a s tím spojené zjednodušení komunikace jak na úrovni osobní, tak té mediální, umožňuje stále větší střetávání, prolínání kultur a vzájemné ovlivňování jednotlivých kultur. Z tohoto důvodu je stále na vzestupu speciální druh komunikace, který se nazývá interkulturní komunikací. Tento termín „...označuje procesy interakce a sdělování probíhající v nejrůznějších typech situací, při nichž jsou komunikujícími partnery příslušníci jazykové a/nebo kulturně odlišných etnik, národů, rasových či náboženských společenství. Tato komunikace je determinována specifíčnostmi jazyků, kultur, mentalit a hodnotových systémů komunikujících partnerů” (Průcha, 2010). V tomto případě se však k standardním komunikačním faktorům přidává jeden velmi významný hráč a to jazyk. Z výše uvedeného vyplývá, že nároky kladené na jedince působícího v mezinárodním prostředí jsou poměrně vysoké. Aby byl schopen úspěšné interkulturní komunikace, musí se vyrovnat s několika základními problémy (Nový a Schroll-Machl 2005):

- „konfrontace pocitu cizího s pocitem známého a důvěrného,
- požadavek kognitivní a emocionální změny ve vnímání a hodnocení osob, událostí a symbolů,
- potřeba sociální podpory k orientaci a zajištění existence,
- potřeba mezilidské soudržnosti projevující se tendencemi k upevnění kulturní identity, sociální jistoty, atd.“

3.1.2 Problémy v komunikaci

Příčinu vzniku problémů v komunikačním procesu, nedorozumění, se dají v zásadě rozdělit na dva typy, tj. vnitřní a vnější příčiny. K vnitřním příčinám patří například osobní prožitky a zkušenosti, či momentální nálada, ve které se účastník komunikace nachází.

Mezi vnější příčiny můžeme zařadit například přítomnost jiných osob, hluk, atp. Informaci přicházející k nám od komunikátora pak filtrujeme pomocí vlastního filtru, který se skládá z (Bedrnová a Nový, 2002):

- našich životních zkušeností a znalostí,
- kultury, z níž pocházíme,
- naší jazykové vybavenosti,
- pracovní pozice (status), kterou zastáváme,
- pohledů a názorů na každodenní dění ve společnosti,
- náboženského vyznání,
- emoční inteligence, kterou disponujeme,
- komunikační vybavenosti a kulturní historie.

Především v rámci interkulturní komunikace je třeba obezřetnosti v souvislosti se stereotypizací, tj. připsování určité vlastnosti (či vlastností) jedinci patřícímu k určité skupině (náboženské, etnické, kulturní, národnostní, atp). Stereotypy vznikají jako „zkratky“ při chápání a poznávání ostatních lidí. V drtivé většině jsou stereotypní obrazy předávány z generace na generaci a nezakládají se tak na vlastní žité zkušenosti s danou skupinou. V případě Španělů by se mohlo jednat například o stereotyp lenosti či hlučnosti, který je v České republice poměrně rozšířen (Jiřincová, 2012).

3.2 Kultura

Slovo kultura, pocházející z latinského “colere”, se ve starověkém světě nejdříve užívalo v souvislosti se zemědělstvím a až díky Marku T. Cicerovi se stalo atributem lidské vzdělanosti, když ve svých Tulských hovorech (45. př. n. l.) označil filosofii za kulturu ducha (Soukup, 2011, str. 16). V moderním pojetí je kultura často chápána jako univerzální pojítko lidí (Benedict in Kroeber, Kluckhohn, 1952), jako něco, co člověka odlišuje od zvířat, jako to, co společnost dělá a jak myslí (Sapir in Kroeber, Kluckhohn, 1952, str. 72). Přestože se dá říci, že kulturou se lidstvo v menší či větší míře zajímá již od starověku, zdaleka se nejedná o vyčerpané téma. Zájem o problematiku kultury v současném světě naznačuje pouhé zadání hesla “kultura” a “culture” do vyhledávače Google získáme přes 1,5 miliardy výsledků (z toho 156 000 000 zásahů připadá českému/slovanskému “kultura”), pro srovnání na dotaz “sport” (jazykově výrazně univerzálnější, než kultura) Google nabízí 2,6 mld výsledků. Přestože se jedná o povrchní

dotaz (z hlediska jazykového překladu), pro účely této práce je dostačující. Stejně tak najdeme i velké množství definic kultury z poměrně širokého spektra oborů počínaje sociologií či antropologií a zemědělskou terminologií konče. Z tohoto důvodu autorka předkládá jen výběr z definic sociálních věd.

Poměrně vyčerpávající přehled definic kultury, včetně jejich vývoje překládá Václav Soukup ve své publikaci *Antropologie: Teorie člověka a kultury*. Autor zde se zabývá vývojem významu slova kultura, od počátečního obdělávání země, ke kultivaci člověka a středověké náboženské konotaci spojené s uctíváním. Mezníkem ve vnímání kultury je dle Soukupa období renesance, ve které je člověk chápán jako aktivní element, který svou činností dokáže měnit prostředí, tak sebe sama, čímž se kultura stala hranicí dělící člověka a přírodu. Tuto renesanční myšlenku převzal a rozšířil Samuel von Pufendorf (1632-1694), který poprvé zcela jasně postavil kulturu do opozice vůči přírodě. Pufendorfovo pojetí kultury zahrnuje “*všechny lidské a společenské instituce - jazyk, vědu, morálku, zvyky, odívání i bydlení*” (Soukup, 2011, str. 17-18) a rozšiřuje tak vědecké zkoumání, jež se zabývalo pouze zdokonalováním (kultivací) lidských schopností o další rozměr - produkty lidské činnosti. Osvícenství bylo charakteristické svým hodnotícím přístupem ke kultuře, tj. kultura byla měřítkem vyspělosti jednotlivých národů či etnik, což se dá zároveň považovat za prvopočátky antropologického přístupu. Johan G. Herder (1744-1803) překonává hodnotící funkci kultury a naopak prosazuje myšlenky nehodnotícího přístupu. Kultura v herderovském pojetí je lidským nástrojem adaptace k prostředí (člověk tak kompenzuje svou fyzickou nedokonalost), předávaným a postupně rozvíjeným jednotlivými generacemi. Tento proces transmise již získaných zkušeností a vědění Herder nazývá tradicí. Opomenout nelze ani atributy, které Herder připsal lidskému druhu, a které jsou dnes považovány za obecně přijímané znaky kultury: “*písmo, tradice, náboženství, zákony, právo, vzdělání, umění, obydlí, oděv a flexibilita ve způsobu života*” (Soukup, 2011, str.19) a zvláštní pozornost věnuje jazyku, který dle něj polidštil člověka. Herderovy myšlenky navíc anticipovaly vznik teorie kulturní plurality a s ní spjatého kulturního relativismu, jež mimo jiné, inspirovaly jednoho ze zakladatelů kulturní antropologie, Franze Boase a jeho prostřednictvím i další, například A. L. Kroebera, E. Sapira nebo R. Benedictovou.

“Kultura neboli civilizace ... je komplexní celek, který zahrnuje poznání, víru, umění, právo, morálku, zvyky a všechny ostatní schopnosti a obyčeje, jež si člověk osvojil jako člen společnosti.” (Tylor in Soukup, 2011, str. 27) je průlomová definice kultury anglického antropologa E. B. Tylora. Ten ve svém díle *Primitive Culture* (1871) navazuje na herderovské pojetí kultury a charakterizuje ji jako “*specificky lidský adaptační nástroj přetváření světa člověkem*” a rozšiřuje oblast zájmu na všechny výsledky činnosti člověka, které mu pomohly adaptovat se ve vnějším prostředí, oproti původnímu zájmu o oblast čistě pozitivních hodnot. Zároveň Tylor vyzdvihuje nadindividuálnost kultury, pro kterou je charakteristické, že si ji jedinci osvojují jakožto členové společnosti. Jak je patrné, Tylorův přístup vybízí ke studiu kulturních jevů jako integrovaných celků a transformuje tak antropologii v holistickou disciplínu. Přestože od roku 1871, kdy Tylor představil svou definici kultury, vznikl nespočet dalších definic, dá se říci, že se téměř vždy jedná o rozšíření nebo přizpůsobení “tylorovské kultury”.

Otec konfiguracionismu, A. L. Kroeber, který přišel jako první s teorií kulturních vzorců, jakožto organizačních principů tmelících každou kulturu, vytvořil ve spolupráci s Clydem Klukhohnem vyčerpávající kritický přehled teorií kultury. Společně ve svém díle *Culture: A critical review of concepts and definitions* přichází s tezí, že “*kultura je produkt; je historická; zahrnuje ideje, vzory a hodnoty; je selektivní; je naučená; je založena na symbolech; a představuje abstrakt chování a jeho produktů*” (Kroeber a Klukhohn, 1952, str. 157). Zároveň dle nich kultura neovlivňuje pouze to, jak se jedinec bude chovat vůči jinému jedinci, ale stejnou měrou i to, co je od každého očekáváno. Kulturu tak považují za určitý systém očekávání a na základě získaných definic jí připisují hlavní rysy: integrovanost, historičnost, uniformitu, kauzalitu, relativitu, význam a hodnoty. Hodnoty Kroebeber s Klukhohnem považují za nejdůležitější a nejcharakterističtější rys kultury, protože se jedná o proměnlivé a relativní jevy, výsledky lidského počínání (produkty sociálního života), které tvoří podstatu struktury každé lidské společnosti (Kroeber a Klukhohn, 1952).

Zatím pravděpodobně poslední změnu zásadního charakteru do vnímání kultury vnesli v 60. letech 20. století zástupci nového antropologického paradigmatu, tzv. nové etnografie. Snažili se o novou definici kultury, která oproštěna o materiálnost, se soustředí pouze na ideje umožňující hlubší poznání. Základním předpokladem pojmím stoupence

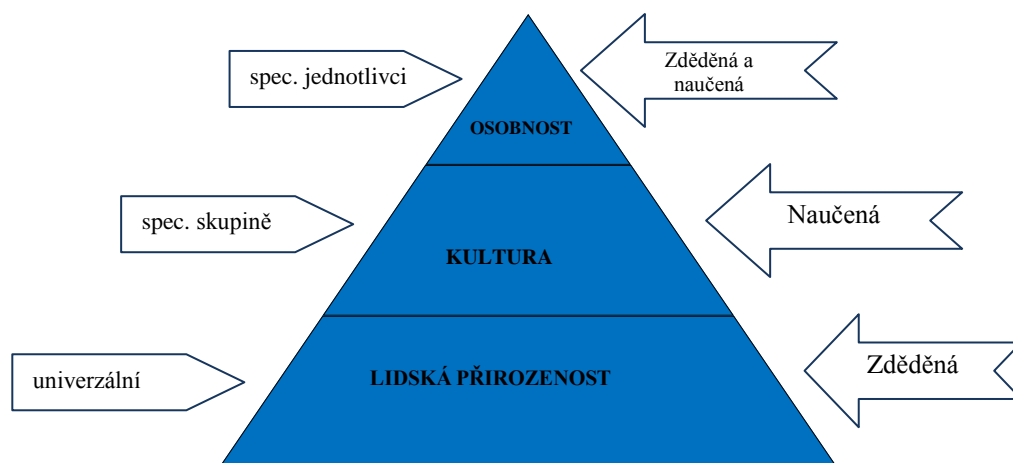
tohoto směru je myšlenka, že *“jednotlivé kultury jsou jedinečnými systémy znalostí, symbolů, kategorií, pravidel a organizačních principů chování, které si člověk osvojil jako člen určité společnosti”* (Soukup, 2011, str. 553). Řečeno slovy spoluzakladatele symbolické antropologie, C. Geertze, *“vidět nebe v zrnku písku není trik, kterého by byli schopni pouze básníci”* (Geertz, 2000, str. 56). Právě Geertz se ve své Interpretaci kultur vymezuje vůči pohledu na kulturu jako na komplexy konkrétních vzorců chování, jak je prezentovala např. Ruth Benedictová, ale spíše jako na *“...soubory řídicích mechanismů - plánů návodů, pravidel, instrukcí - pro řízení chování”* přičemž tyto soubory přirovnává k počítačovým programům (Geertz, 2000, str. 57). Podle Geertze lidé dávají pomoci těchto programů význam, řád a cíl vlastním životům, přičemž tyto nemohou být obecné, ale specifické (rozdíl mezi “manželvstvím” a souborem představ o tom, co jsou muži a ženy, o vztazích manželů atp.) (Geertz, 2000).

Průcha ve své *Interkulturní psychologii* definuje kulturu v užším a širším smyslu. Materiální výtvořy člověka, mezi něž zahrnuje například obydlí, nástroje, technologie atd. dle něj představují širší pojetí kultury. Naopak duchovní výsledky lidské činnosti jako je náboženství, zvyky, tradice nebo jazyk, představují kulturu v užším smyslu slova. Zároveň zde Průcha doplňuje i antropologickou definici kultury, dle které se jedná o *“projevy lidského chování - zvyklosti, symboly, komunikační normy a jazykové rituály, sdílené hodnotové systémy, předávané zkušenosti, zachovávaná tabu”* (Průcha, 2007, str. 45-48).

Z nejnovějších definic kultury je s ohledem na téma předkládané práce vhodné uvést například pojetí kultury, potažmo kulturních standardů, kterým bude dán prostor v další části práce (viz. dále), v podání německého psychologa Alexandra Thomase, dle kterého *“...kulkultura může být chápána jako souhrnný systém směrnic určený skupinám, organizacím nebo společností. Příslušníci kultury sdílejí směrnice získané v procesu socializace.”* (Thomas, 2010, str. 6).

Nizozemský vědec Geert Hofstede ve své knize *Kultury a organizace: Software lidské mysli* kulturu připodobňuje k počítačovému softwaru (podobně jako C. Geertz) a dle něj je kultura *“kolektivní programování mysli, které odlišuje příslušníky jedné skupiny nebo kategorie lidí od druhých”* (Hofstede, 2007, str. 14). Dr. Hofstede připisuje kultuře 2 hlavní atributy, a to její kolektivnost a osvojenost. Dle něj se jedná o kolektivní jev, protože určitou kulturu vždy sdílejí lidé, kteří žili, nebo žijí, ve společenském prostoru, v

němž ji přijali za svou. Druhým jejím atributem je, že kultura není jedinci vrozená, nýbrž si jí osvojí během života. Tento proces, během kterého se jedinec stává členem a nositelem kultury, se nazývá enkulturace (Nakonečný, 1997). Dr. Hofstede zdůrazňuje rozdíl mezi lidskou přirozeností a osobností každého jedince, který se v současné době zdá být prakticky opomíjen. Zatímco lidská přirozenost je to, co je každému člověku dáno geneticky (schopnost učit se, cítit bolest, lásku, radost, atp.), osobnost je na druhé straně to, co se dá označit za syntézu lidské přirozenosti, vlivu kultury a vlastní žité zkušenosti, čímž vzniká absolutně jedinečný soubor vlastností, schopností a algoritmů chování, výjimečnost, každé lidské bytosti. Geert Hofstede v rámci svého výzkumu definoval tzv. kulturní dimenze, kterým se autorka bude věnovat dále (Hofstede, 2007).

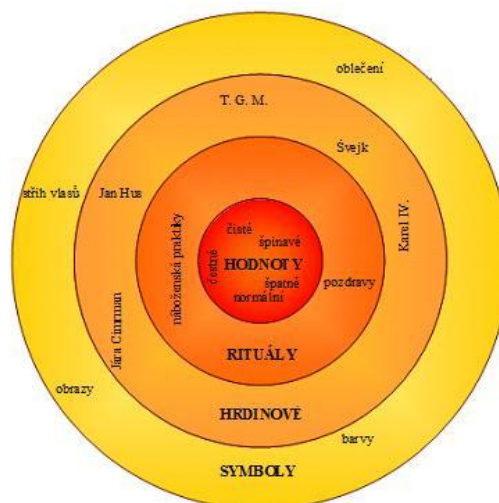
Obrázek 1: Pyramidový model. Vlastní zpracování dle Hofstede, 2007

3.3 Kulturní relativismus a kulturní pluralita

Pojem kulturní relativismus je úzce spojen s tzv. kulturní pluralitou. Jedná se o přístup ke kultuře, dle kterého je nutné ke každé kultuře přistupovat individuálně jakožto k unikátní entitě (jevu). Koncepce kulturního relativismu stojí v opozici k evolucionistickému etno(evropo)centrismu, tj. hodnotícímu přístupu ostatních kultur měřítkem kultury vlastní - evropské. Hlavním zastáncem a průkopníkem kulturního relativismu americký antropolog Franz Boas, jenž je zároveň považován za zakladatele americké antropologické školy (Soukup, 2011).

V návaznosti na kulturní relativismus vznikl pojem kulturní relativity. Ten představuje teorii (teoretický princip), dle kterého má každé jednotlivé společenství (ať už

se jedná o národ, etnikum, kmen nebo náboženskou skupinu) svou vlastní kulturu a takovéto kultury mají být považovány za rovnocenné. Na základě tohoto principu by členové každé společnosti, kultury, měli tolerovat způsob života cizích společenství a respektovat jejich hodnotový rámec a normy dané společnosti (Průcha, 2007). Dle Hofstedeho existují čtyři základní diverzifikační prvky společné pro každou kulturu, jimiž jsou symboly, hrdinové, rituály a hodnoty. Symboly představují nej povrchnější vrstvu, protože se nejrychleji mění. Patří sem například styl oblékání, účesy, znaky společenského postavení atd. Hrdinové představují ať už skutečné či smyšlené postavy, které jsou v dané společnosti ceněné. Rituály reprezentují kolektivní činnosti, které jsou společensky oceňovány, byť jejich význam pro dosažení nějakého cíle může být nulový. Mezi rituály bychom mohli zařadit například společenské či náboženské ceremonie, způsoby pozdravů atp. Tyto tři faktory Hofstede slučuje pod název praktiky, jejichž kulturní význam spočívá v tom, jak jsou chápány příslušníky vlastní skupiny. Podstatu každé kultury ale tvoří hodnoty, které příslušníkům dané kulturní skupiny (etnika, národa, atp.) říkají, co je správné (ceněné) a co nikoliv. Dále budou hodnoty rozvinuty v podkapitole Národní kultura. Hofstede tyto faktory kultury připodobňuje slupkám cibule, viz. obrázek níže (Hofstede, 2007).

Obrázek 2: Cibulový model kultury. Vlastní zpracování dle Hofstede 2007.

Přestože doktrína kulturního relativismu byla, a do značné míry stále je, jakýmsi synonymem “toho správného”, humanistického, přístupu k “těm druhým” ani ona, respektive její uplatňování v praxi, se nevyhnula kritice. Norský antropolog Thomas H. Eriksen jež hovoří o tzv. kulturní závratí, zmiňuje například problém konzervace kultury původních indiánských obyvatel, ze kterých se v podstatě staly živé muzejní exponáty bez ohledu na jejich vlastní volbu. Ještě závažnější případ, v tomto případě spíše zneužití myšlenky kulturního relativismu, představovalo zavedení apartheidu v JAR. Ve jménu ochrany kulturní diverzity byl zaveden systém rasové segregace, který byl později označen za zločin (Eriksen, 2007).

3.4 Národ a národnost vs. etnikum a etnicita

První prezident ČSR a významný český filosof a sociolog, Tomáš Garrigue Masaryk ve svém díle *Nová Evropa* říká, že “*národy jsou přirozenou organizací lidstva, národnost je nejlepší zárukou mezinárodnosti, která je stejně cílem evropského vývoje jako národnost, jedna podmiňuje druhou. Státy jsou prostředkem národů, vývoj národů je cíl*” (Masaryk, 1994, str. 183). Pojem národ (národnost) ovšem mezi odbornou veřejností budí stále rozpaky, především díky velmi těžce definovatelné hranici dělící fenomény národ a etnikum (a k tomu analogicky národnost a etnicitu).

Etnikem (etnickou skupinou) bývá nazýváno společenství lidí sdílejících rasový původ (již v tomto bodě je zřejmá relativita platnosti této definice), jazyk a kulturu. (Velký sociologický slovník, I, 1996). Etnikum se také vyznačuje svou etnicitou, nebo-li etnickým vědomím. To představuje vyjádření sounáležitosti jedince s etnikem ve formě shody názorů na původ samotného etnika, jeho etnický prostor, historické osudy, postavení, úlohu a povahu vlastního etnika ve srovnání s ostatními etniky (Brouček a kol., 1991). Vlastní uvědomění si příslušnosti k etniku se nazývá etnicitou (Průcha, 2007).

Za **národ** může být považováno rozhodnutí individua vstoupit do národního společenství, tj. stát se občanem státu a sdílet cíle či zájmy do něj vložené s ostatními členy této skupiny (spoluobčany) (Třeštík, 1999). Stejně tak může být definicí národa sdílení stejné kultury a vzájemné uznání členství jednotlivců jako členů vlastního národa (Gellner, 2003). Dle významného českého historika a pedagoga, Miroslava Hrocha je možné společenství lidí označit za národ, splňuje-li tři základní kritéria (Hroch, 1999):

1. *jedná se o občanskou pospolitost rovnoprávných jedinců*
2. *každý, nebo téměř každý, z těchto jedinců si je vědom své příslušnosti k národu*
3. *národní pospolitost prošla shodnou historií, má "společný osud", ať již byla jeho konkrétní politická podoba jakákoliv.*

Národnost, tedy příslušnost k určitému národu, je obdobně jako etnicita, ryze subjektivní záležitostí, protože je na samotném jedinci, zda se ztotožní se zvyky, jazykem a kulturou národa nebo nikoliv (Průcha, 2007).

Z výše uvedeného je patrné, že vymezení etnika a národa se do značné míry překrývají a nelze je od sebe zcela separovat. Pro účely této diplomové práce bude za národ považováno *"osobitě a uvědomělé kulturní a politické společenství, na jehož utváření mají největší vliv společné dějiny a společné území"* (Velký sociologický slovník, 1996, strana 668-669). Zároveň musí toto společenství naplňovat tři základní kritéria (Velký sociologický slovník, 1996):

1. kritérium kultury, kterým je spisovný jazyk, společné náboženství a společná dějinná zkušenost,
2. kritérium politické existence, jež je naplněno buď existencí vlastního státu nebo autonomním postavením v mnohonárodním či federativním státě,
3. psychologické kritérium, které představuje sdílené vědomí jednotlivců o příslušnosti k národu.

3.5 Stereotypy a předsudky

Vznik pojmu „stereotyp“ datujeme na začátek 20. století, kdy ho ve své knize *Public Opinion* představuje americký žurnalista Walter Lippman. Dle něj lidé nejprve zaujmají postoj vůči něčemu, s čím se nikdy nesetkali a až poté, mají-li příležitost, dojde k vlastnímu prožitku, na jehož základě může být názor jedince změněn. Dle Lippmana lidé poznávají okolní svět tak, že přijímají to, co pro ně dříve připravila jejich vlastní kultura (Lipmann, 1946). Stereotyp můžeme chápat jako *„zobecněný a relativně ustálený pohled na nějakou skupinu lidí“* (Jiricová, 2011, str. 15). V případě, že se jedná o názory a postoje zaujímané vůči vlastní skupině, jedná se o autostereotyp. Pokud tento názor zastáváme vůči „těm druhým“ jedná se o heterostereotyp (Průcha, 2007). Zároveň jsou stereotypy jedním

z prostředků upevňujících vlastní identitu, protože se jedná o součásti tradice společnosti, ke které se jedinec cítí být příslušným a jejich veřejným (i vnitřním) zastáváním stvrzuje svou příslušnost (Průcha, 2007).

Úzce spojené jsou pojmy stereotyp a předsudek. Zatímco stereotyp je obvykle bez emocionálního náboje, předsudek již negativně zasahuje do vnímání a jednání s takovou osobou. Chování (například úsměv), které bychom u člověka nezatiženého „nálepkou předsudku“ vnímali jako pozitivní, můžeme zde považovat za výrazně negativní (výsměch, faleš, atd.). Tyto „nálepky“ obvykle pochází jak z našich hodnot, očekávání či víry, tak jsou velmi často nekriticky přijímána od jiných lidí, obvykle někoho, koho vnímáme jako autoritu (Jiřincová, 2010). Předsudky představují univerzální faktor interkulturních vztahů a skládají se ze třech elementárních komponent (Berry, 2002):

- stereotypů (kognitivní komponenty), které jsou sdíleným názorem o charakteristikách skupin
- postojů (afektivní komponenty), které reflektují hodnocení skupin
- behaviorální komponenty, jimiž je diskriminační jednání s „těmi ostatními“.

3.6 Národní kultura

Národní kultura je kultura vlastní každému národu (etniku). Dle G. Hofstedeho se jedná o tu kulturní vrstvu, kterou jedinec sdílí s ostatními příslušníky národa, přičemž tato kultura odpovídá zemi, ze které jedinec pochází. Hlavními integračními prvky národa bývá často označován *“národní jazyk společně se sdílenými sdělovacími prostředky, jednotným vzdělávacím systémem, národní armádou, politickým systémem, sportovci reprezentujícími národ a národním trhem”* (Hofstede, 2007, str. 25). Jak již bylo řečeno výše, tím, co odlišuje jednu kulturu od druhé jsou hodnoty, které fungují jako *“...regulační mechanismy lidského chování, jež jsou pro určitou společnost charakteristické a projevující se v jejich sdílených normách, postojích, názorech a preferencích”* (Průcha, 2010, str. 34). Hodnoty se vyznačují velkou časovou stálostí a s tím související mezigenerační transmisí (Tamtéž). Dle Hofstedeho (2007) hodnoty každému příslušníkovi kulturní skupiny (národa, atd) pomáhají rozlišit, co je:

- dobré x zlé,
- špinavé x čisté,

- bezpečné x nebezpečné,
- povolené x zakázané,
- slušné x neslušné,
- morální x nemorální,
- krásné x ošklivé,
- přirozené x nepřirozené,
- normální x nenormální,
- logické x paradoxní,
- racionální x iracionální.

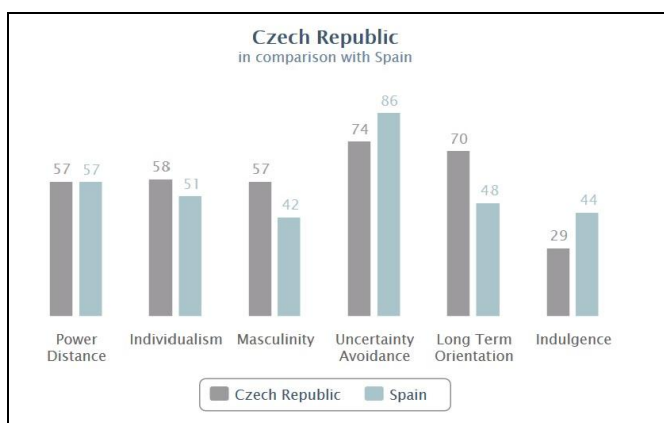
Výzkumem hodnot jednotlivých národů v rámci Evropy se zabývá výzkumný program European Values Study, jež funguje pod záštitou nizozemské univerzity v Tilburgu od roku 1981. Česká republika se tohoto výzkumu účastní od roku 1990, zatímco Španělsko od prvopočátku programu, tj. od roku 1981.

Tento program definuje šest základních tematických okruhů (hodnot), která jsou dále rozdělena do užších oblastí. Jedná se o:

- Život: štěstí - spokojenost s životem - dobrá životní úroveň
- Rodina: role ženy - přenos hodnot - manželství - děti - nepodmínečná láska
- Práce: důležitost - kvalita práce - spokojenost se zaměstnáním - poslušnost vůči nadřízenému
- Náboženství: církevní příslušnost - důvěra v církve - důležitost Boha - přesvědčení.
- Politika: politické zájmy - ochota zapojit se do politických aktivit - pravo-levé postavení - post-materialismus - podpora demokracie
- Společnost: společenské sítě - důvěra v ostatní - solidarita - tolerance - shovívavost.

3.7 Geert Hofstede a kulturní dimenze

Nizozemský psycholog, Geert Hofstede, se ve svém výzkumu národních kultur nechal inspirovat dvojicí amerických vědců A. Inkelese a D. Levinsona, kteří v roce 1954 publikovali svou práci, v níž poukázali na čtveřici problémových okruhů, se kterými se musí vyrovnávat jednotlivci napříč kulturami. Hofstede provedl svůj výzkum v nadnárodní korporaci IBM. Výzkumným vzorkem pro něj byli zaměstnanci této společnosti, kteří tvořili soubor představitelů více než 50 zemí. Výsledkem tohoto výzkumu byl vznik 4 kulturních dimenzí, které následně rozšířil o další 2: Index vzdálenosti moci, Individualismus, Maskulinita, Vyhýbání se nejistotě, dlouhodobá x krátkodobá orientace (někdy nazývaná jako pragmatismus) a Indulgence (požitek). Na Obrázku 3 vidíme porovnání hodnot jednotlivých indexů České republiky a Španělska, na kterém je vidět, že největší rozdíl mezi občany těchto států se nachází v dimenzích pragmatismu (dlouhodobá x krátkodobá orientace) a Indulgence. Význam a způsob, jakým se jednotlivé dimenze projevují ve společnosti, následuje níže.

Obrázek 3: Hodnoty indexů kulturních dimenzí, srovnání ČR a Španělska; Zdroj: Hofstede, 2015.

3.7.1 Index vzdálenosti moci (Power Distance Index; PDI)

Index vzdálenosti moci představuje vztah závislosti uvnitř každé země a zároveň se dá říci, že tento index představuje *“rozsah, v němž méně mocní členové institucí a organizací v dané zemi předpokládají a přijímají skutečnost, že moc je rozdělována nerovně”* (Hofstede, 2007, str. 45).

Možný původ vzniku rozdílů ve vztahu k moci autor vysvětluje existencí 3 hlavních faktorů. Prvním faktorem je zeměpisná šířka, tj. vzdálenost hlavního města od rovníku, přičemž platí, že čím vzdálenější je země od rovníku (zeměpisná šířka je vyšší), tím nižší je PDI. Tento vztah se zdá být důsledkem charakteru prostředí, ve kterém vznikaly prvotní lidské společnosti. Zatímco v rovníkových oblastech, kde byly příznivější klimatické podmínky a především dostatek obživy, přežití skupiny záviselo spíše na dobré obraně vůči ostatním lidským skupinám, než na “boji” s přírodou. Pro takové skupiny tak bylo velmi důležité centralizované vedení, které zajišťovalo řád a efektivní obranu před vnějšími útoky. Oproti tomu, v méně příznivých, chladných oblastech, bylo prvotní starostí obstarat si obživu a zasahovat tak do chodu přírody. Z tohoto důvodu byl nutný rozvoj jak řemesel, tak zemědělství. Zatímco v těchto společnostech bylo pro člověka výhodnější postarat se sám o sebe, v zemích s nižší zeměpisnou šířkou bylo efektivnější naučit se poslouchat (Hofstede, 2007).

Druhým faktorem přispívajícím k diferenciaci PDI je velikost dané populace, přičemž obecně platí, že čím je populace větší, tím vyšší je PDI. Hofstede tento jev vysvětluje tím, že politická moc v zemích s vyšší populací je jí více vzdálená, a tak jsou lidé více nuceni přijmout ji narozdíl od menších národů (skupin), u kterých lze předpokládat větší afiliaci s myšlenkami politické elity (Hofstede, 2007).

Třetím faktorem ovlivňující velikost PDI je národní bohatství. Vliv tohoto faktoru se ovšem zdá být nejhůře identifikovatelný. Obecně lze ale tvrdit, že země s vyšším národním bohatstvím vykazují nižší index PDI, přičemž pojem “národní bohatství” snižující PDI je definován následujícími 6 body (Hofstede, 2007):

1. méně tradiční zemědělství,
2. více moderní techniky,
3. více městského života,
4. více sociální mobility,
5. lepší vzdělávací systém,
6. větší střední třída.

Jak již zde bylo několikrát řečeno, člověk si svůj “software myslí” osvojuje v průběhu celého života, nicméně také platí tvrzení, že nejzásadnější vliv na utváření lidské

osobnosti má rodina, ve které jedinec vyrůstá a vzorce chování v ní předávané dále slouží jako základ pro chování mimo ni. Stejně tak platí tvrzení, že kultura dané společnosti vytváří její hodnotový rámec a transmisí z generace na generaci dochází k jejímu stmelování. Pokud už se totiž najde jedinec, jenž ji nepřijme za svou, obvykle svou “rodnou” kulturu opouští a daná společnost zůstává kulturně “homogenní”(Hofstede, 2007).

Země s vysokým indexem PDI se projevují tendencí k autokratickému systému. Ve vztahu rodič - dítě je charakteristickým rysem poslušnost dětí vůči rodičům (hierarchie na základě věku často vzniká i mezi sourozenci samotnými) a projevy nezávislosti jsou u dítěte nežádoucími. V těchto společnostech je vyžadována úcta vůči staršímu, a nejmladší členové jsou zároveň zahrnováni péčí jak ze strany rodičů, tak starších sourozenců. V těchto rodinách je zároveň zcela běžné, že prarodiče žijí s rodinami svých dětí, což souvisí i s tím, že je vyžadováno, aby se děti postaraly o své již nemohoucí rodiče (Hofstede, 2007).

Na základní vzorce osvojené v rodině dítě dále navazuje během školní docházky, kde roli rodiče nahrazuje učitel. Vzdělávací systém a samotný systém výuky je v těchto zemích soustředěn na postavu učitele. Vůči jemu je vyžadována úcta a poslušnost a z toho plyne nežádoucí kritika učitele ať už ve škole či mimo ni. Informace, které učitel předává svým žákům, jsou považovány za učitelské vědění, čímž si ten získává úctu. V těchto společnostech není žádoucí, aby žák projevoval vlastní iniciativu, či rozvíjel diskuzi s učitelem a komunikaci vždy začíná učitel. V těchto zemích je finanční podpora směřována především do vysokého školství, což vede k další polarizaci společnosti, kde je na jedné straně elita a na druhé nevzdělání (Hofstede, 2007).

V rámci pracovních vztahů se nadále prohlubuje nerovnost mezi jedinci a takové firmy se vyznačují centralizovanou mocí, vysokým počtem hierarchicky uspořádaných řídicích pracovníků a velkými mzdovými rozdíly. V těchto společnostech je manuální práce mnohem méně ceněna, než práce v kanceláři. Obdobně jako v případě komunikace mezi učitelem a žákem, i na pracovišti konverzace začíná nadřízený a od podřízených se očekává, že udělají, co se jim řekne (Hofstede, 2007).

Země s vysokým indexem vzdálenosti moci se vyznačují tradiční státní autoritou, která je často zakořeněná v náboženství. Existuje zde silná provázanost mezi mocí (která je bez ohledu na její legitimitu, považována za základní společenský fakt), bohatstvím a společenským statutem. V těchto státech převažuje síla nad právem a nerovnost je všeobecně přijímána jako nutná, protože tak má každý člen společnosti stanovené vlastní místo, čímž dochází k uspokojení potřeb bezpečí a závislosti. Lidé v těchto zemích zřídka debatují o politice a málo čtou noviny, kterým ale zároveň plně důvěřují. Politicky se tyto země silně polarizují a pozice politického středu je tak velmi slabá. Pokud se vyskytnou snahy o změnu systému, dochází k revolucím, nicméně k faktické změně systému nedochází. Mezi zeměmi s vysokým indexem vzdálenosti se často nachází vojenské diktatury (Hofstede, 2007).

Výchova dětí ve společnostech s nízkým PDI je založena především na rovnosti dítěte a rodiče a děti jsou vychovávány k samostatnosti od nejútlejšího věku. Rodiče svým dětem dávají dostatek prostoru pro to, aby přicházely s vlastním řešením jednotlivých situací a mohly se tak co nejdříve osamostatnit. Výchova v těchto rodinách může být považována za chladnou a neosobní. V těchto společnostech není vyžadováno nijak zvlášť ctít starší a to ani uvnitř samotné rodiny. Na rozdíl od zemí s vysokým PDI není v těchto běžné, aby se děti staraly o své rodiče (Hofstede, 2007).

Vzdělávací systém je založen na neosobním stylu, tedy na obecných pravdách a faktech, které jsou předávány učitelem. Stejně jako v rodině, i ve škole platí rovnost učitele a žáka/studenta kvalita vzdělání je do značné míry závislá na "kvalitě" žáků. Od těch je totiž vyžadována aktivní participace v hodinách, vlastní iniciativa a diskuze s učiteli včetně jejich kritiky (Hofstede, 2007).

Analogický vztah platí i mezi nadřízenými a podřízenými. Nerovnost je v těchto společnostech vnímána spíše jako "nutné zlo" a role nadřízeného a podřízeného se mohou velmi rychle a snadno měnit. V těchto organizacích je uplatňován konzultativní styl řízení založený na vzájemné závislosti podřízeného a nadřízeného. Pro tyto země je zároveň charakteristická nízká emoční vzdálenost, tzn. že podřízení se na svého vedoucího vcelku bez problémů obrací a se stejnou lehkostí mu i odporují. Kvalifikovaná manuální práce je zde více ceněna, než méně kvalifikovaná kancelářská práce a privilegia nadřízených jsou zde vysoce nežádoucí (Hofstede, 2007).

Země vykazující nízký index vzdálenosti moci se vyznačují přísnou sekularizací, tj. oddělení náboženství od politického života. Moc je zde podřízena zákonům, které zaručují rovnoprávnost. Přestože nerovnost v těchto zemích existuje, je považována za nežádoucí a jsou zde silné tendence o její minimalizaci (například daňový systém vede k efektivnější alokaci zdrojů a tím i k stírání rozdílů). Moc (která je zde spíše kombinací formálního postavení předpokládajícím vlastní odbornost a schopností poskytovat odměny), bohatství a statut zde nutně nemusí být propojeny. V pravo-levém spektru mají nejsilnější postavení středové politické strany a častěji se zde vyskytují pluralistické vlády (Hofstede, 2007).

3.7.1.1 Srovnání České republiky a Španělska

Česká a španělská společnost se vyznačují stejným indexem vzdálenosti moci, jenž nabývá hodnoty 57. O obou společnostech se tak dá říci, že mají vyšší index a tím je zde patrná větší vzdálenost moci. Jedná se tedy o hierarchicky založené společnosti akceptující nerovné postavení svých členů. Hierarchie v pracovní sféře zde odráží existenciální nerovnosti, organizace jsou centralizované a podřízení očekávají jasné stanovení toho, co mají dělat (Hofstede, 2015).

3.7.2 Individualismus x kolektivismus (Individualism versus Collectivism; IDV)

Dimenze individualismu vyjadřuje, nakolik společnost tíhne ke kolektivistickému “my” či individualistickému “já”, nebo-li zda má ve společnosti větší význam skupina, či jednotlivec. Dle Hofstedeho *“individualismus přísluší společnostem, v nichž jsou svazky mezi jedinci volné: předpokládá se, že každý se stará sám o sebe a svou nejbližší rodinu. Kolektivismus, jako jeho opak, přináleží ke společnostem, ve kterých jsou lidé od narození po celý život integrováni do silných a soudržných skupin, které je v průběhu jejich životů chrání výměnou za jejich věrnost”* (Hofstede, 2007, str. 66). Index IDV vykazuje negativní korelaci vůči indexu vzdálenosti moci, tedy společnosti s nízkým IDV (kolektivistické) vykazují vysoké PDI a naopak.

Obdobně jako u indexu vzdálenosti moci, i zde existují domněnky vzniku této dichotomie. Obecně lze vidět spojitost mezi hospodářským systémem a indexem IDV. Země opírající se o primární sektor vykazují nízké IDV (kolektivistické společnosti), zatímco industrializované země jsou zpravidla individualistické (až na několik výjimek

jako je Japonsko, Jižní Korea, Tchaj-wan, Hongkong a Singapur). Statisticky významná korelace byla zjištěna ve vztahu IDV k bohatství země a k zeměpisné šířce. V případě národního bohatství platí do určitého bodu přímá úměra mezi meziročním růstem HDP a indexem IDV, tedy vytěsňováním kolektivismu individualismem. V momentě, kdy se společnost dostane do fáze blížící se absolutnímu individualismu, je růst bohatství nižší, než v kolektivistických společnostech (Hofstede, 2007).

Vliv zeměpisné šířky země na IDV, stejně jako v případě PDI, vyjadřuje vliv klimatických podmínek na člověka. V zemích s chladnějším podnebím byly kladeny větší nároky na jednotlivce, aby se o sebe dokázal postarat a přežil tak, kdežto v teplejších oblastech bylo pro člověka výhodnější shlukovat se do skupin a zvýšit tak své šance při obraně proti jiným skupinám (Hofstede, 2007).

V kolektivistických společnostech hraje jednu z nejdůležitějších rolí rodina, přesněji řečeno rozšířená rodina. V těchto společnostech se tak dítě rodí do skupiny zahrnující kromě rodičů a sourozenců také tety, strýčky, bratrance, babičky atd. a dítě odměnou za svou loajalitu získává ochranu rodiny. Vliv prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, tj. mezi staršími i mladšími dětmi a dospělými, vede k tomu, že dítě se o sobě automaticky učí myslet jako o "My", vidí se tedy přirozeně, jako součást kolektivu, což se samozřejmě dále projevuje i ve škole a v pracovním životě. Pro rodiny v kolektivistických společnostech je velmi důležité zachování souladu a všichni její členové jsou tak vedeni vyhýbání se přímým konfrontací. Kolektivní "my" ovlivňuje rozdělení zdrojů v samotné rodině a to tak, že zdroje jsou sdílené, navíc jsou běžné vyšší investice do vzdělání alespoň 1 člena rodiny, od kterého se očekává, že získá lepší pracovní pozici s vyšším platem, který bude sdílet s rodinou. Sňatky v kolektivistických zemích bývají dohodnuté předem a může se tedy stát, že snoubenci se poprvé setkají až v den svatby. Od nevěsty se očekává její mládí a panenskost, zatímco ženich může být starší. Komunikace v kolektivistických společnostech je založena především na vysokém kontextu a je tak zcela normální, že v jednu chvíli všichni členové skupiny mlčí, což je pro individualistické společnosti prakticky nepřipustné. Komunikace je zároveň oblast, kde se explicitně projevuje myšlení v rámci "my", protože používání samotného slova "já" je v těchto společnostech potlačováno a hlavním informačním zdrojem není vlastní zjištění informace mimo sociální skupinu (Hofstede, 2007).

Důležitou roli v životě kolektivistické společnosti hraje hanba jakožto trest za porušení normy. Hanbu jedinec cítí pouze v případě, že se o jeho provinění dozví alespoň část skupiny a vzhledem k tomu, že identita jedince je v těchto společnostech založena na jeho příslušnosti ke skupině, porušení normy vrhá stín na celou skupinu, nikoliv jen na provinivšího se jednotlivce (Hofstede, 2007).

Výše popsané normy chování se projevují i v rámci školní docházky a vzdělávacího systému. V kolektivistických společnostech se vzdělání považuje za způsob jak se naučit, jak v dalším životě jednat a získaný diplom představuje klíč ke skupinám s vyšším statutem. Studenti se ujímají slova pouze v případě, když s tím celá skupina souhlasí (Hofstede, 2007).

Kolektivistická společnost jedná na principu partikularismu, to znamená, že členové vlastní skupiny (“my”) jsou upřednostňováni před “těmi druhými” a v obchodním jednání je třeba získat důvěru druhé strany ještě před samotným počátkem jednání. Vztah zaměstnavatel - zaměstnanec je v těchto společnostech chápán spíše jako rodinný vztah na základě morálky a stejně jako v rodině, i zde je žádoucí vyhnout se konfrontaci, proto se zde neuplatňuje přímé hodnocení zaměstnanců a při povyšování je zohledňována skupina jako celek. Zároveň zde není obvyklé časté střídání zaměstnání (Hofstede, 2007).

Na rozdíl od kolektivistických společností je v individualistických skupinách v centru dění jedinec. Dítě vyrůstá v nukleární rodině, tj. s rodiči a případnými sourozenci. Neobvyklý je i model rodiny, kdy dítě vyrůstá pouze s jedním rodičem. Dítě se od nejútlejšího věku učí být samostatné a učí se tak o sobě přemýšlet jako o “já” a vytváří si tak svou vlastní identitu, což se stejně jako u kolektivistických společností projevuje v jazyce. V tomto případě se podporuje užívání slova “já”, v angličtině je dokonce jeho význam zdůrazněn psaním velkým písmenem. Přátelské vztahy vznikají v průběhu života každého jedince, který si sám vybírá, s kým chce trávit svůj čas a sdílet s ním své životní události. S tím souvisí i představa o čestném člověku, za toho je v těchto společnostech považován ten, který otevřeně říká, co si myslí a jaký zastává názor. Konverzace zde nutně nemusí být založena na hlubokém sdělení mluvčího, protože hlavní je zde udržet hovor, byť by se mělo jednat o povrchní tlachání (Hofstede, 2007).

Úlohu morálního kontrolora zde nehraje hanba, nýbrž individuální pocit viny odporující vlastnímu svědomí jedince. To se formuje v průběhu jeho života na základě vlastních zkušeností, vlastního přesvědčení a individuálního chápání morálky. Stejně tak, jako jedinec příliš nedbá názoru ostatních lidí, co se porušení norem týče, nedbá ho ani při výběru partnera či partnerky. Sňatky tedy vznikají spíše z lásky, než z rozumu, ale ani v případě těch se nejedná o rozhodnutí skupiny, ale jedince. Lidé z individualistických kultur se projevují více jako extroverti a spíše než smutek, se zde podporuje projevování radosti (Hofstede, 2007).

Dítě v této společnosti chodí do školy s hlavním cílem naučit se, jak se učit a kde vyhledat potřebné informace a jak zpracovat potřebné informace, přičemž hlavním informačním zdrojem jsou zde média. Získaný diplom nezvyšuje společenskou hodnotu (statut) jedince, nýbrž jeho ekonomickou hodnotu a jeho vlastní sebeúctu. Děti jsou podporovány k získání pracovních zkušeností od brzkého věku, protože se jedná jak o projev vlastní iniciativy a formu částečného osamostatnění od rodiny, a zároveň získání zkušeností, které zvyšují ekonomickou hodnotu jedince (Hofstede, 2007).

Pracovní vztah je čistě smluvním vztahem bez emocionálního podtextu a stejně tak i povyšování jednotlivých zaměstnanců probíhá na základě jejich individuálních úspěchů a schopností. Proto je zde management spíše řízením jednotlivců, než celých skupin jako v kolektivistických společnostech. Individualistická společnost funguje na principech universalismu, což se v praxi projevuje stíráním rozdílů mezi “námi” a “jimi”, tudíž je žádoucí se všemi zacházet rovnocenně. S tím souvisí i nadřazenost úkolu nad vztahem (Hofstede, 2007).

3.7.2.1 Srovnání České republiky a Španělska

Skóre České republiky dosahuje na úroveň 58 a ta se tak řadí mezi země spíše individualistické. Společenské vztahy jsou tedy volnější, děti jsou od nejútlejšího věku vedeny k samostatnosti a učí se přemýšlet v módu “já”. Převládá model nukleární rodiny a od jedince se očekává, že se postará sám o sebe a svou nejbližší rodinu. Provinění vyvolává pocit viny a zasahuje sebeúctu. Pracovní vztah mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem funguje na smluvním základě a vzájemné výhodnosti. Management je řízením jednotlivců (Hofstede, 2015).

Španělsko v dimenzi individualismu skóruje na hodnotě 51, což ho v celosvětovém kontextu řadí mezi individualistické země, nicméně v evropském rámci se projevuje jako země kolektivistická. To Španěly staví do situace, kdy je pro ně jednoduché navazovat vztahy se zástupci ostatních zemí, především mimoevropských, zatímco příslušníci ostatních kultur jsou v očích Španělů přímočaří až agresivní. Na druhou stranu, týmová práce je považována za zcela přirozenou součást života a zaměstnanci mají tendenci pracovat tímto způsobem bez přílišné motivace ze strany managementu (Hofstede, 2015).

3.7.3 Maskulinita x Femitita (Masculinity versus Femininity; MAS).

Index maskulinity ve společnosti reprezentuje její tendenci k upřednostňování hodnot jako je úspěch, hrdinství, sebevědomí či věcné ocenění úspěchu. Čím vyšším indexem MAS se společnost prokazuje, tím více si cení výše uvedeného. Naproti tomu, společnosti s nižším indexem MAS, tedy společnosti, které můžeme označit za spíše femininní, jsou založené na vzájemné spolupráci, skromnosti a péči, ať už o druhé či o přírodu. Femininní společnosti jsou považovány za tolerantní, ve kterých je ideálem veřejná sociální péče a soucit se slabými, který se projevuje například i poskytováním vládní pomoci chudým zemím (Hofstede, 2007).

Ve společnostech skórujících jako spíše femininní až femininní je charakteristické, že na muže i ženy jsou kladeny stejné požadavky, mezi které patří například zodpovědnost, rozhodnost, ambicióznost a jemnost. Rovnost pohlaví se projevuje i v chování spotřebitele - ve femininních společnostech je zcela běžné, že domácí potřeby, či potraviny nakupují jak muži, tak ženy a stejně tak je normální, aby si auto koupila sama žena. Pro zástupce obou pohlaví je pak normální zabývat se vztahy, což se v rodinách projevuje například tak, že jak pocity, tak fakty se zajímají matky i otcové. Děti vyrůstající ve femininních společnostech si z pravidla hrají ze stejných důvodů, stírá se zde tedy rozdíl typický pro maskulinní společnosti, kde je pro děvčata hra způsobem naplnění sociálních potřeb a pro chlapce především soutěž. Děti jsou zde vedeny k neagresivnímu jednání bez ohledu na jejich pohlaví. Ve společnostech s nízkým MAS je běžné, že se otevřeně hovoří o sexu, který je považován za vztah mezi dvěma osobami, s čímž souvisí i rovná norma pro zobrazování mužské a ženské nahoty. V náboženské rovině je sexuální slast považována za pozitivní či neutrální. Není zde běžný dvojitý standard pro ženichy a nevěsty a manželé mají být stejní jako milenci. Homosexualita je zde považována za životní fakt (Hofstede, 2007).

Ve školním prostředí se stejně jako v rodině a sociálním životě dbá spíše na skromnost a tlumení vlastního ega. Ve školních skupinách není žádoucí být nadprůměrný, za normu platí spíše průměrný student a selhání ve škole se nepovažuje za tak závažný problém. V těchto společnostech také není běžná podpora soutěživosti v rámci soutěživých sportů. Za dobrého učitele je považován ten, který je přátelský a je zde zcela běžné, že profesi učitele vykonávají jak muži, tak ženy (Hofstede, 2007).

Politická kultura femininních zemí je založena na koalicích a slušném jednání a většina voličů se v pravolevém spektru nachází spíše nalevo od středu. Femininní země jsou zároveň charakteristické relativně vysokým počtem žen zastávajících politické funkce. Na mezinárodním poli se femininní kultury snaží řešit konflikty vyjednáváním a kompromisem a imigranti by se měli do většinové kultury snažit integrovat (Hofstede, 2007).

Jak bylo řečeno výše, pro společnosti s vysokým indexem MAS je charakteristická dichotomie mezi úlohou a s ní spojenými sociálními rolemi muže a ženy ve společnosti. Od muže se ve společnosti očekává, že bude ambiciózní, rozhodný a zodpovědný a od ženy, že její ambicí bude úspěch muže, bude pečovat o něj a rodinu a bude se vyznačovat jemností. Zatímco ve femininních společnostech je rovnoprávností myšleno rovné rozdělení činností v práci a doma, v maskulinních společnostech rovnoprávnost znamená, že ženy budou moci zastávat dosud čistě mužské pozice. V maskulinních společnostech je zobrazování mužské nahoty poměrně značně tabuizováno obdobně jako otevřené hovory o sexu. Lze tvrdit, že "femininní" otevřenost v této oblasti je v maskulinní společnosti nahrazena skrytým sexuálním symbolismem. Rovnost nároků na nevěstu a ženicha je zde nahrazena ideálem pilné a panenské nevěsty (Hofstede, 2007).

Rozdílný vzor muže a ženy v maskulinní společnosti se projevuje i ve vztahu k agresivitě dětí. Zatímco děvčata, jejichž ideální vlastností je jemnost, se nesmí prát (a to ani jako projev obrany), od chlapců je obrana vyžadována. Ve škole je za normu považován nejlepší student a děti se tak snaží vyniknout. Konkurence ve třídě je podporována například i formou soutěživých her a sportů, které jsou součástí samotné výuky. V případě, že dítě ve škole selže, je to považováno za velmi závažný problém (Hofstede, 2007).

Chování na politickém poli je založeno na nepřátelství a očerňování protivníků a většina voličů se nachází uprostřed pravolevého spektra. V maskulinních společnostech jsou politické funkce vykonávány minimem žen. Země skórující vysokým MAS jsou orientovány na hospodářský růst a podporu silných jedinců, což v důsledku má vést k ideální výkonné společnosti. Na mezinárodním poli tyto země zastávají řešení konfliktů formou demonstrace síly či bojem samotným. Od imigrantů se očekává co nejrychlejší asimilace do většinové společnosti (Hofstede, 2007).

Náboženství v maskulinních společnostech se dá považovat za tzv. tvrdá náboženství, zdůrazňující výsady mužů. V křesťanských společnostech se vysoký index MAS projevuje nižším stupněm sekularizace (Hofstede, 2007).

3.7.3.1 Srovnání České republiky a Španělska

Česká republika se na ose mezi femininní a maskulinní společností nachází v bodě 57, což z ní činí maskulinní společnost. V maskulinních kulturách lidé “žijí, aby pracovali”, od manažerů se očekává, že budou asertivní a rozhodní. Důraz je ve společnosti kladen na soutěž a výkon (Hofstede, 2015).

Španělsko, se svým skóre 42, patří mezi femininní země, pro něž je klíčovou vzájemná shoda. Soutěživost v této společnosti není příliš dobře přijímána stejně jako ostré vymezování se. Na druhou stranu se tato společnost vyznačuje zájmem a péčí o slabé a potřebné. V pracovní sféře je běžné, že se vedoucí pracovníci radí se svými podřízenými a na základě vzájemné shody rozhodují. V politice je žádoucí participace i těch stran, které ve volbách nezměly (Hofstede, 2015).

3.7.4 Vyhýbání se riziku (Uncertainty Avoidance Index; UAI).

Index vyhýbání se nejistotě „představuje stupeň, v němž se příslušníci dané kultury cítí ohroženi nejistotou nebo neznámými situacemi” (Hofstede, 2007, str. 125). Nejistotu Hofstede charakterizuje jako čistě subjektivní pocit jedince, zpravidla vedoucí k úzkosti, tedy “stavu tísně nebo obav z toho, co se může stát” (Hofstede, 2007, str. 134). Aby člověk (lidská společnost) eliminovala stavy úzkosti vznikající díky nejistotě z chování ostatních lidí, přírodních událostí nebo nadpřirozeným silám, vyvinula si k tomu vlastní obranné mechanismy - techniku, právo a náboženství. Zároveň ale dodává, že nejistota je určitým způsobem sdílená s ostatními členy vlastní společnosti, protože obdobně jako hodnoty,

jsou pocity nejistoty naučeny a předávány prostřednictvím institucí jako jsou rodina, škola a stát na další generace (Hofstede, 2007).

Hofstede označuje za původce vzniku rozdílů indexu UAI historii jednotlivých kultur, respektive kulturních oblastí. Hlavními strůjci rozdílů jsou pro něj Římská říše a Čínské císařství, jež po sobě zanechali odkaz velké vzdálenosti moci a zároveň vliv na tendenci vyhýbání se nejistotě. Zatímco dědici Říma skórují vysokým indexem UAI, nástupci Čínského císařství naopak nižším indexem. Tento rozdíl je založen na jednom hlavním rozdílu mezi těmito kulturami. Starověký Řím se řídil dle kodifikovaného práva, které více méně platilo pro všechny Římany stejně. Čína byla řízena sítí soudců, kteří se opírali o velmi široce definované obecné zásady (Hofstede, 2007).

Kultury vykazující nízký stupeň vyhýbání se nejistotě se dají označit za méně úzkostné a lidé, ve srovnání s těmi z kultur s vyšším UAI, působí klidně, vyrovnaně až lhostejně. Společnost přijímá nejistotu jako běžnou součást života a neznámá rizika jsou přijímána s klidem (mnohem snadněji zde lidé například přijímají technické novinky). Dle výzkumu irského psychiatra Richarda Lynna, jehož výsledky vykazují vysokou korelaci s výzkumem G. Hofstedeho, jsou v zemích s nízkým UAI častější srdeční choroby a výskyt chronických psychóz, což spojuje s vysokou mírou internalizace stresu (není zde běžné a žádoucí projevat příliš emoce a agresivitu), nudou, melancholií a nedostatkem mentálních podnětů (Hofstede, 2007).

V kulturách s nízkým UAI je běžný volnější normový a hodnotový systém, který se projevuje už v základních návycích každého jedince např. při rozlišování špinavého (špína představuje rušivý element, ať se jedná o materii či ideu nebo pocit) a čistého či bezpečného a nebezpečného. V souvislosti s pružnějším systémem norem je pro tyto společnosti běžné slabší super-ego, tedy určitá touha jedince perfektně zapadnout do standardů společnosti (Cherry, 2015), subjektivní pocit štěstí a spokojenosti a uvolněnější rodinný život. Méně pravidel, dle kterých se společnost musí řídit, se projevuje i v jazyce například tím, že se stírá rozdíl mezi vykáním a tykáním, jako například v angličtině, kde se používá stejný výraz “you” jak pro “ty”, tak pro “vy” (anglicky hovořící země vykazují relativně nízké IDV: UK 35, Austrálie 51, USA 46 (Hofstede, 2015). Protože zde není tak striktně stanoveno, co je dobré (čisté) a špatné (špinavé), či co je tabu, vykazují tyto

společnosti menší tendence ke xenofobnímu jednání, protože to, co je cizí není špatné, jen jiné (Hofstede, 2007)

Vzdělávací systém ve společnostech s nízkým indexem vyhýbání se nejistotě je založen na spolupráci učitele a rodičů, přičemž učitel není připodobňován k “bohu vzdělání”, který je povinen vědět a znát vše, nýbrž je zde přípustné, aby učitel řekl, že něco neví. S tím souvisí i styl výuky, který je založen spíše na diskuzích nad tématy a to včetně testování - studenti zde dávají přednost diskuzi a hledáním více řešení, před jedinou správnou volbou. Zároveň je zde upřednostňován jednoduchý jazyk před “*tajemným akademickým jazykem*” (Hofstede, 2007, str. 136) vyučujících ze společnosti s vysokým UAI (Hofstede, 2007).

Vyhýbání se nejistotě se projevuje i ve spotřebitelském chování. Ve společnostech přijímajících nejistotu je vyšší spotřeba hotových či mražených jídel, bonbónů, zmrzliny atd., protože příslušníci těchto skupin si cení více pohodlí, než kvality. Z drogistického zboží jsou více spotřebovávány kosmetické přípravky, jako jsou rtěnky, deodoranty, tělová mléka, atd. (Hofstede, 2007).

Síla potřeby vyhýbat se nejistotě se velmi výrazně projevuje na pracovišti. Firmy pocházející ze zemí s nízkým indexem UAI jsou charakteristické tím, že nemají příliš rozsáhlý seznam pravidel a doporučení jak se chovat, co je zakázáno a co je povoleno. Pravidla jsou zde stanovována pouze v krajních případech. V organizacích fungujících na bázi společnosti skórující nízkým UAI je svěřována důvěra generalistům, tedy nespécializovaným odborníkům (v případě Velké Británie je toto možné spatřovat ve velkém významu přikládanému klasickému vzdělání na kvalitní univerzitě). Vrcholoví manažeři se v tomto případě soustředí spíše na strategické rozhodování a na rozhodování obecně je zde kladen větší důraz (Hofstede, 2007).

Ve vztahu k právu a státu nelze zcela jednoznačně brát ohled pouze na index vyhýbání se nejistotě, ale také na míru individuality společnosti. Obecně lze ale tvrdit, že v zemích s nízkým UAI existuje málo zákonů a pravidel, která jsou navíc formulována obecně a v případě, že se nedají dodržovat, mají se změnit. Vládní úředníci nebývají právníci a zaujímají pozitivní postoj vůči politickému dění. Občané se zde zajímají o politiku, věří politikům a právnímu systému, a zároveň se aktivně angažují

v dobrovolných hnutích a asociacích. Společnosti přijímající nejistotu se projevují jako tolerantní vůči ostatním národům a cizincům a nacionalismus zde existuje ve své defenzivní formě (Hofstede, 2007).

Země skórující vysokým vyhýbáním se nejistotě se vyznačují velmi striktním a podrobným hodnotovým a normovým žebříčkem, vymezením toho, co je čisté a špinavé, bezpečné a nebezpečné. Lidé v těchto společnostech se cítí méně šťastní a o to více prožívají stavy úzkosti. Je zde běžné dávat najevo své emoce a projevovat agresivitu a součástí komunikace je i výrazná gestikulace. Zatímco v zemích s nízkým UAI je častý výskyt infarktu myokardu, ve společnostech s vysokým UAI je častější například cirhoza jater (v těchto zemích je standardem vyšší spotřeba alkoholu, který pomáhá uvolnit emoce a stres) nebo úmrtí v důsledku nehod a násilných činů (strach z něčeho konkrétního je zde menší problém než úzkost z něčeho neurčitého, proto lidé raději zvolí útok, před čekáním na to, co přijde) (Hofstede, 2007).

Pevný hodnotový rámeček společnosti a jeho dodržování vede k tomu, že si děti budují silná super-ega. Z rodiny si také odnáší jasnou představu o tom, komu se vyhýbat (ať už se jedná o příslušníka jiné náboženské, etnické nebo sociální skupiny), protože co je jiné (cizí) je nebezpečné a existují zde proto větší sklony ke xenofobnímu jednání a agresivnímu nacionalismu. S tím souvisí i to, že děti v těchto společnostech vyrůstají ve víře, že okolní (cizí) svět je nebezpečný a ony se musí naučit tomuto nebezpečí se bránit. Pro bohaté země s vysokým indexem vyhýbání se nejistotě je charakteristická nízká porodnost (Hofstede, 2007).

Společnosti, které nepřijímají nejistotu, jsou velmi ceněni odborníci, což se projevuje jak ve školství, tak v korporátním prostředí. Studentům jsou předkládány jasné struktury a plány jejich studia (co, kdy a jak se bude učit) a zajímají se o jedinou správnou odpověď. Postava učitele se do jisté míry dá připodobnit k polobohu, protože pro učitele je nepřijatelné, aby neznal odpověď na položenou otázku. Studijní výsledky nejsou připisovány úsilí jedince, ale spíše okolnostem či náhodě (Hofstede, 2007).

Ve spotřebě zde převládají nákupy kvalitních potravin, kupuje se více ovoce a základních produktů a z drogistického zboží je vynakládáno více prostředků na nákup čistících a dezinfekčních prostředků. Účinnější reklamou je v těchto zemích ta, která

prezentuje názory a stanoviska odborníků, na rozdíl od zábavy charakteristické pro reklamy oblíbené v zemích s nízkým UAI. Vůči novým produktům a technologiím se zde přistupuje s nedůvěrou, ale po jejím počátečním překonání jsou následně využívány ve stejné míře, jako v zemích s nízkým UAI (Hofstede, 2007).

Firmy založeny na základech společnosti vyhýbající se nejistotě se vyznačují velmi rozsáhlým souborem norem, výnosů a pravidel a to ať už jsou funkční či nikoliv, protože tak či tak, svou existencí uspokojují emocionální potřebu jistoty a řádu. Vysocí manažeři se zde věnují především provozu, než strategii a velká důvěra je vkládána v experty a odborníky (Hofstede, 2007).

Země skórující vysokým indexem vyhýbání se nejistotě mají mnoho detailně formulovaných zákonů a pravidel a v případě, že nejsou dodržovány, měli bychom se sami cítit provinile. Soudnictví zde ve srovnání se zeměmi s nízkým UAI pracují pomalu. Vládní úředníci bývají zpravidla vzděláním právníci a k politickému dění se staví negativně. Občané se o politiku příliš nezajímají a politikům ani vládním úředníkům a právnímu systému nevěří. Zároveň se příliš aktivně neangažují v dobrovolných hnutích či asociacích. Tyto země jsou považovány spíše za konzervativní (Hofstede, 2007).

Jak již bylo řečeno výše, tyto společnosti mají tendence ke xenofobii a přiživování národnostních předsudků, stejně jako k nesnášenlivosti náboženské, ideologické nebo politické. S tím souvisí i obecně zastávaný názor, že přistěhovalci by měli být přestěhováni do jejich domovské krajiny (Hofstede, 2007).

3.7.4.1 Srovnání České republiky a Španělska

Česká republika dosahuje skóre 74 a tedy kulturu, která tíhne k vyhýbání se nejistotě. Pro tyto kultury jsou charakteristické rigidní struktury a vzorce chování s čímž souvisí i negativní postoj vůči nestandardním názorům či chování, stejně jako tzv. myšlení “out of a box”. Pro členy společnosti vyhýbající se nejistotě je typická emocionální potřeba pravidel (přestože nemusí fungovat, jejich existence je dostačující), společnost se řídí heslem “čas jsou peníze”. Lidé žijící ve společnosti s vysokým skóre trpí častěji pocitem úzkosti a mají vnitřní potřebu být zaneprázdnění, tvrdě pracovat, dbají na dochvilnosti a přesnosti. Důležitou roli v životě jedince hraje bezpečnost (Hofstede, 2015).

Vyhýbání se nejistotě je dimenze, v níž se Španělsko, se skórem 86, vymezuje velmi výrazně. Lidé mají rádi pravidla ve všech sférách života a změna způsobuje stres, zároveň je zde silné nutkání pravidla obcházet, což vytváří více komplexní obraz života. Lidé vyrůstající v této společnosti se za každou cenu snaží vyhnout konfliktům, a když už k nim dojde, vyvolávají stres. Tam, kde je situace nejednoznačná či nejasná, je nutné ji co nejrychleji vyjasnit. V nedávném průzkumu španělské společnosti se ukázalo, že 75% mladých Španělů by rádo pracovalo ve státním sektoru, který představuje doživotně zajištěnou práci, zatímco například v USA by v tomto sektoru rádo pracovalo pouze 17% (Hofstede, 2015).

3.7.5 Dlouhodobá x krátkodobá orientace (Long Long Term Orientation versus Short Term Normative Orientation; LTO)

V roce 1981 Hofstede na základě spolupráce s Kanadánem M. H. Bondem a stanovili pátou dimenzi, kterou Hofstede označil jako “Dlouhodobá x krátkodobá orientace či Pragmatismus“, a která je založena na myšlenkách konfucionismu. *“Dlouhodobá orientace spočívá v pěstování ctností zaměřených na budoucí odměny; zejména vytrvalosti a šetrnosti. Na opačném pólu krátkodobá orientace spočívá v pěstování ctností týkajících se minulosti a současnosti, zejména úcty k tradicím, zachování tváře a plnění společenských závazků”* (Hofstede, 2007, str. 162).

Dlouhodobě orientované společnosti jsou při užívání zdrojů hospodárné a šetrné. Vytrvalost a úsilí je vynakládáno k získání výsledků v budoucnosti. Lidé v dlouhodobě orientovaných společnostech respektují spíše okolnosti, než tradice a jedinec by měl mít smysl pro hanbu (Hofstede, 2007).

Rodinný život v zemích skórujících s vysokým LTO je založen na péči a pílí a úsilí soustředí se na nejmenší děti. Manželství je zde považováno spíše za pragmatický čin je normální žít se členy širší rodiny. Ženy i muži v dlouhodobě orientovaných společnostech by měli být pokorní a mladé ženy cítí náklonnost k manželovi (Hofstede, 2007).

Ve školství jsou podporovány aplikované vědy a úspěch je zde přisuzován vynaložené pílí a úsilí, zatímco neúspěch je důsledkem jejich nedostatku. Vzdělání je společně s čestností, přizpůsobivostí, odpovědností a sebekázní považováno za hlavní pracovní hodnoty, přičemž volnu není přikládána důležitost (Hofstede, 2007).

Lidé vyrůstající v krátkodobě orientované společnosti jsou orientováni na rychlé výsledky svého vynaloženého úsilí a na rychlou spotřebu momentálních zdrojů. Pěstuje se zde respekt k minulosti a tradicím na což navazuje zachovávání si tváře a zájem o společenské závazky a statut. Ve společnosti vykazující nízké LTO je všeobecně známé, co je dobré a co zlé. Jedincům je blízké analytické myšlení a řídí se jasnou logikou “jestliže A je pravda, pak jeho opak B musí být lež” (Hofstede, 2007).

V krátkodobě orientovaných zemích převládá nukleární model rodiny, tzn. že spolu žijí rodiče s nedospělými dětmi. Mladé ženy cítí náklonnost k milenci a svatba v těchto společnostech představuje morální záležitost. Péče o předškolní děti zde nespočívá pouze na matkách, ale mohou se jí věnovat i druzí. Funkce dárků zde má spíš zábavný charakter, než naučný, a dárky jsou dávány z lásky (Hofstede, 2007).

Pracovní život se zakládá na základních hodnotách, kterými jsou svoboda, právo, výkon a samostatné myšlení s velkým důrazem na volný čas. Zatímco v dlouhodobě orientovaných společnostech se investuje spíše do realit, v krátkodobě zaměřených jsou běžnější investice do investičních fondů (Hofstede, 2007).

3.7.5.1 Srovnání České republiky a Španělska

S vysokým skóre 70, se česká kultura ukazuje jako pragmatická (dlouhodobě orientovaná). Tyto společnosti se vyznačují přesvědčením, že pravda je relativní ve vztahu k aktuální situaci, kontextu a času. Pro tyto společnosti je typické, že dokáží přizpůsobit tradice změněným podmínkám, existuje zde silná tendence k úsporám a šetrnosti a lidé se prokazují velkou vytrvalostí k dosažení stanovených cílů (Hofstede, 2015).

Navzdory střední hodnotě skóre v této dimenzi (48) se Španělsko řadí mezi normativní kultury. Španělé dávají přednost životu “pro tuto chvíli”, tj. bez obav či přílišného zájmu o to, co přijde v budoucnosti. Ve Španělsku se lidé snaží dosahovat výsledků rychle a bez zbytečných odkladů. Je zde nutné zavést jasné struktury a dobře definovaná pravidla převládající nad více pragmatickým a uvolněným přístupem k životu, obzvláště v dlouhém období (Hofstede, 2015).

3.7.6 Požitek versus odříkání (Indulgence versus Restraint; IND)

Zatím poslední definovaná, dodatková, dimenze národních kultur v jednom svém extrému představuje požitek a v druhém zdrženlivost. Základem pro její vytvoření byla analýza World Values Survey provedena Michaelem Minkovem a dimenze byla poprvé představena v roce 2010 v novém vydání knihy *Cultures and Organizations* (Hofstede, 2015).

Vysoká hodnota indexu IND představuje takovou společnost, která je shovívavá k způsobu uspokojování základních potřeb spojených se zábavou a užíváním si života. Protipólem k této společnosti je uměřená kultura, která toto naplňování potřeb omezuje a upravuje systémem přísných norem a pravidel (Hofstede, 2015).

3.7.6.1 Srovnání České republiky a Španělska

Nízké skóre (29) znamená, že Češi si obecně neužívají požitků života. Společnosti s nízkým skóre v této dimenzi mají tendence k cynismu a pesimismu. Zároveň tyto společnosti nepřikládají přílišný význam na volný čas a snaží se kontrolovat uspokojení svých tužeb. Lidé vyrůstající v této společnosti trpí pocitem, že užívání si života (požitků) je něco špatného a že jejich jednání je omezeno společenskými normami (Hofstede, 2015).

Ani Španělko neskóruje v této dimenzi příliš vysoko (44), přesto je na této škále dále, než ČR. Španělé mají tedy v porovnání s Čechy větší sklony k užívání si života, nicméně i tak patří mezi uměřené společnosti (Hofstede, 2015).

3.7.7 Kulturní standardy dle Alexandera Thomase

Německý psycholog a sociolog Alexander Thomas v roce 1991 představil jiný pohledem na problematiku odlišností kultur. Ve své knize *Kulturstandards in der internationalen Begegnung* čtenáře a odbornou veřejnost seznámil se svou teorií kulturních standardů. Jako kulturními standardy Thomas označuje “...sociálně sdílené a přijímané normy a hodnoty, které jedinci žijícímu uvnitř konkrétní kultury slouží k hodnocení vlastního chování i chování ostatních” (Zhang, 2010). Dají se považovat za jakýsi “navigační systém”, jež si individuum osvojuje v rámci socializace, a který mu umožňuje lépe porozumět a zorientovat se v jiných kulturách a kulturních prostředí. Z výše řečeného vyplývá, že kulturní standardy lze odhalit až při střetu (nemusí se nezbytně jednat

o negativní střet) jedinců pocházejících z různých kulturních prostředí (kultur). Na základě analýzy třecích ploch této interakce (konfliktních situací) lze vypořádat a stanovit jak shodné, tak odlišné vzorce chování charakteristické pro každou skupinu a právě tyto vzorce můžeme nazvat kulturními standardy. Zásadním rozdílem mezi kulturními standardy a dimenzemi (Hofstede, Trompenaars aj.) je tedy to, že standardy jsou vždy výsledkem interakce dvou skupin (kulturní, etnických, národních,...), tzn. že nelze stanovit kulturní standard jedné skupiny na základě zkoumání pouze jí samotné, ale vždy na základě střetu s druhou skupinou. Kulturní standardy nepředstavují statický jev, ale neustále se posměňují a vyvíjejí, nicméně je vždy nutné mít na paměti, že hluboké kulturní změny se mohou dít v řádech desítek či stovek let (Thomas a kol, 2010).

Protože kulturní standardy reprezentují rozdílné způsoby vnímání, myšlení, posuzování a jednání zástupců jedné kulturní skupiny v konfrontaci s druhou, je pro jejich zkoumání vhodné užití kvalitativních metod (např. narativní interview) čímž lze dosáhnout hlubšího a detailnějšího poznání, na druhou stranu je třeba mít na paměti, že výsledky kvalitativního výzkumu nelze zcela generalizovat a je nutno k nim tak přistupovat (Brueck, Kainzbauer, 2015) .

Výzkum kulturních standardů má několik výhod, které zároveň souvisí s jejich hlavním úskalím - stereotypizací a to ať ve formě posílení současných stereotypů, tak podpoření vzniku nových. Za hlavní výhody výzkumu kulturních standardů (Nový a Schroll-Machl, 2007, str. 31) je považováno jejich:

- jednoduché pochopení
- pohodlné zapamatování
- přehlednost
- blízkost reálnému životu a přímá aplikace výstupů.

Ve spolupráci prof. Ivana Nového a Sylvie Schroll-Machl vznikly výzkumy česko-německých kulturních standardů.

Německo	Česká republika
Oddělení jednotlivých sfér života	Difúze jednotlivých sfér života
Orientace na fakta	Sociální orientace
Snaha o maximální orientaci a vyhýbání se nejistotě; systém vnitřní kontroly	Potěšení z improvizace. Polychronní vnímání času; partikularismus
Diferenciace v interpersonální vzdálenosti	Diferenciace v interpersonální vzdálenosti
Funkcionální hierarchie/týmový duch	Moc založená na pozici/neformální skupiny
Sebevědomí	Mění se výše sebevědomí

Tabulka 1: Česko-německé kulturní standardy. Zdroj: Nový, Schroll-Machl, 2007.

Výzkum španělských kulturních standardů z pohledu Němců, Rakušanů a Maďarů představily v roce 2004 Amanda Dunkel a Sylvia Meierewert.

Německo	Španělsko
Velká interpersonální vzdálenost	Orientace na osobu
Monochonní vnímání času	Polychronní vnímání času
Funkcionální hierarchie; nepřímý styl komunikace	Důležitou roli hraje hierarchie a autority; Management je řízením jednotlivce
Důležitý osobní kontakt, prolínání do určitého bodu	Důležitý je osobní kontakt a vztahy

Tabulka 2: Německo-španělské kulturní standardy. Zdroj: Meierewert a Dunkel, 2004.

3.7.8 Španělské království – obecná charakteristika

K vytvoření základní charakteristiky Španělska byly použity informace poskytnuté zastupitelským úřadem České republiky v Madridu (Zastupitelský úřad ČR v Madridu, 2014).

Španělsko, oficiálním názvem Španělské království (Reino de España), se nachází na Pyrenejském ostrově a zaujímá rozlohu 504.782 km². Skládá se ze 17 autonomních oblastí rozdělených do 52 provincií (47 na Pyrenejském poloostrově, 1 na Baleárských ostrovech a 2 na Kanárských ostrovech) a 2 enklávami na marockém pobřeží - Ceuta a Melilla. Hlavním městem španělska je Madrid, který se nachází v centrální části Španělska.

Španělské království je země velmi národnostně, jazykově, kulturně i politicky rozdílná. Hlavním úředním jazykem je španělština (kastilština), jíž hovoří celá populace, nicméně v zemi existují další oficiálně uznané jazyky, mezi něž patří katalánština, baskičtina, galicijština a valencijština. Obyvatelstvo Španělského království (47 mil. obyvatel) tvoří ze 74% Španělé, 17% Katalánci, 7% Galicijci a 2% tvoří Baskové.

Španělsko je parlamentní konstituční monarchií s dvoukomorovým Parlamentem (Cortesy) a moc ve státě je silně decentralizována. Každá autonomní oblast a město má vlastní autonomní parlament, z nichž má každý stanovený jiný rozsah pravomocí.

Po ekonomické stránce se Španělsko momentálně nenachází v dobré kondici. Přestože se zlepšuje ekonomický výhled země: růst HDP na 1,7% pro rok 2015 (původní předpoklad byl 1,6%), pozitivní vývoj exportu a ozdravování finančního sektoru. Zároveň ve Španělsku v roce 2014 klesla nezaměstnanost o 0,38 %, přesto však zůstává na úrovni 23,4% (datosmacro.com, 2015) a pro věkovou kategorii do 25 let dosahuje 50,9%.

Španělská ekonomika je velmi citlivá na ekonomické problémy Francie, Itálie a Německa, na něž je exportně významně fixována. Dalšími negativními faktory zasahující do vývoje ekonomiky země jsou přetrvávající zadlužení domácností, očekávaný pokračující propad strategicky klíčového sektoru stavebnictví a krize v sektoru elektřiny.

Obchod mezi Českou republikou a Španělskem se soustředí hlavně na automobilový průmysl a tradiční komodity (elektronické a optické přístroje a jejich komponenty, obráběcí a kovací stroje, chemické výrobky, sklo, jablonecké bižuterie, pivo), zároveň ale na tamní trh pronikají zástupci koupelnových systémů Ravak a gastronomických pomůcek Tescoma. Ze Španělska do ČR se importuje nejvíce v rámci

automobilového průmyslu (25% českého dovozu ze Španělska), elektronika, ovoce a zelenina a okrajově se objevují farmaceutické výrobky, plasty a kaučukové produkty.

V rámci česko-španělských obchodních vztahů funguje několik hlavních firem a join-ventures, mezi něž patří: ČSA - Czech airlines, ŠKODA AUTO IBÉRICA, ŠMERAL IBÉRICA, TESCO MA ESPAÑA, PROMINECON, ENIGMA BOHEMIA, EMERSA, PILSNER URQUELL - SAB MILLER. BUDĚJOVICKÝ BUDVAR - MASOLIVER GRUPO, EMCOR. ČESKÁ ZBROJOVKA - AGUIRRE Y CIA, ZETOR - CÁNDIDO MIRANDA, MITAS TYRES. MECTRA, mmcité 5, STAROPRAMEN – FRUTAPAC, PIVOVAR Y LOBKOWICZ - Xiata Group, USSPA HISPANIA, VEBLINTER.

4 Empirická část

4.1 Základní informace o vlastním výzkumu

Vlastní výzkum probíhal formou narativních interview v období od 20. 2. 2015 do 8. 3. 2015 a celkem se ho zúčastnilo 13 narátorů. Ústředním motivem rozhovorů byl vlastní prožitek střetu české a španělské kultury, ke kterému u narátorů došlo v rámci jejich životní změny v podobě přestěhování se do České republiky. Provedením rozhovorů bylo dosaženo cíle diplomové práce, kterým je právě zachycení prožitku střetu dvou kultur (české a španělské) v životě jedince.

Největší část informátorů byla oslovena prostřednictvím sociální sítě Facebook, respektive tří skupin sdružujících španělsky hovořící obyvatele ČR. Od některých narátorů se během rozhovoru podařilo získat doporučení a kontakt na další informátory a jednalo se tak o tzv. efekt “sněhové koule”. Téměř se všemi narátory byl nejprve navázán kontakt prostřednictvím soukromých zpráv na Facebooku a domluvena schůzka. V jednom případě byla osobní schůzka sjednána na základě telefonátu. Všechny osobní rozhovory byly se souhlasem narátora nahrávány na záznamník na mobilním telefonu (Samsung Galaxy S4 mini) a následně přepsány. Všechna interview probíhala ve španělském jazyce. Autorka během překladu vynaložila maximální úsilí při zachování výpovědí v co nejautentičtější podobě. Výběr místa setkání byl vždy nejprve ponechán na narátorovi, nicméně v několika případech byla autorka požádána o určení místa rozhovoru. Ve všech případech rozhovory probíhaly ve veřejných prostorech, tj. kavárnách či restauracích a i přes prvotní obavy autorky z hluku, který by mohl znehodnotit nahrávky rozhovorů, se nahrávací zařízení ukázalo jako velmi kvalitní a všechny rozhovory byly bez problémů zachyceny. Délka absolvovaných rozhovorů se pohybovala v intervalu 50 až 90 minut. Ve všech případech byl ze strany informátorů zaznamenán jak zájem o samotné téma práce, tak zjevné potěšení z toho, že se někdo z většinové (české) společnosti zajímá o jejich životní příběhy. Nejprve byli informátoři ujištěni o absolutní anonymitě a využití získaných dat pouze pro účely této diplomové práce. Následně byli požádáni o informace o věku a místě původu a poté byli vyzváni k vyprávění vlastního příběhu. Autorka se v rámci zachování autentičnosti vyprávění snažila zasahovat do vyprávění co nejméně. V případě potřeby pouze pokládala doplňující otázky a žádala o upřesnění informace. Ve všech případech rozhovory probíhaly ve velmi uvolněné a nenucené atmosféře.

V dalším kroku autorka přistoupila k analýze a interpretaci jednotlivých rozhovorů a jejich vzájemné komparaci. Tato kombinace zpracování dat umožňuje jak poznání prožitků jednotlivce, tak k odhalení největších rozdílů mezi vybranými skupinami. Zároveň došlo k srovnání výpovědí narátorů s popisem charakterů české a španělské kultury v podání Geerta Hofstedeho.

V rámci zachování anonymity narátorů byla pro účely této diplomové práce změněna jejich jména.

Všechny rozhovory autorka archivuje jak ve formě originálních zvukových záznamů, tak jejich prepisů v originálním znění.

4.2 Profily narátorů

Jakub (43 let)

Rozhovor s Jakubem proběhl na základě přání narátora v Bageterii Boulevard na Letenském náměstí v pátek 20. 2. 2015. Místo narátor vybral, protože je v blízkosti jeho bydliště, což bylo vzhledem k jeho zdravotnímu stavu prioritní (měl poraněné koleno a k pohybu využíval francouzských holí). Narátor Jakub přišel s cca. 15 minutovým zpožděním a výmluvným poukázáním na francouzské hole. Rozhovor proběhl zcela plynule a uvolněně a přestože bylo v místě rozhovoru relativně rušno, narátorovi toto prostředí zjevně vyhovovalo a bylo příjemné.

Narátor Jakub se narodil v roce 1972 a pochází ze severošpanělského města Pamplona (autonomní oblast Navarra). V Praze žije celkem 10 let. Mezi lety 1994 - 1997 studoval na pražské FAMU, poté se z legislativních důvodů musel vrátit do Španělska, respektive nezískal vízum a byl nucen opustit území ČR. Po zkušenosti s životem v Madridu, Berlíně a Londýně, a zároveň vstupu České republiky do EU (potažmo do Schengenského prostoru) se rozhodl do Prahy vrátit a zůstat zde žít. V současné době pracuje jako učitel na soukromé škole filmových umění, kde probíhá výuka v anglickém jazyce. Česky Jakub nehovoří, protože dle jeho názoru se úsilí vynaložené do studia češtiny nevrátí.

David (35 let)

Interview s narátorem Davidem proběhlo v sobotu 21. 2. 2015 v kavárně v Interiér a Styl ve Vodičkově ulici v Praze. Místo setkání vybrala na přání informátora autorka. David přišel s cca. 10 minutovým zpožděním. Rozhovor proběhl ve velmi uvolněné atmosféře a bez významných přerušení.

Narátor David se narodil v roce 1980 na Kanárských ostrovech. V České republice (Praze) žije od ledna 2015. David pracuje jako turistický koordinátor v mezinárodní společnosti a do Prahy se přistěhoval z pracovních důvodů. Před příjezdem do Prahy pracovníčně pobýval na Kostarice a studoval ve Spojeném království. Davidovi rodiče a mladší bratr žijí na Kanárských ostrovech. Česky zatím hovořit neumí, ale již absolvoval úvodní lekci kurzu češtiny.

Gabriel (44 let)

Rozhovor s Gabrielem proběhl v sobotu 21. 2. 2015 ve strašnické restauraci, která je v blízkosti bydliště narátora. Místo setkání vybral narátor sám. Stejně jako v předchozích případech proběhl rozhovor bez problémů a v přátelském duchu. Narátor se velmi ochotně ujal slova, a proto nebylo třeba klást příliš doplňujících otázek.

Gabriel se narodil v roce 1971 v severošpanělském Gijónu (Asturias). Do České republiky se přistěhoval kvůli své manželce (v rámci zachování anonymity bude jméno narátorovy manželky nahrazeno písmenem T.) kterou poznal během jejího studia v Madridu. Jejich prvotním záměrem bylo zůstat ve Španělsku, nicméně především kvůli T. jazykové bariéře se rozhodli přestěhovat se do České republiky. Gabriel pracoval jako obchodní zástupce společnosti XX ve Španělsku, vedl jazykové kurzy a v současné době podniká a shání zaměstnání v obchodním styku s španělsky hovořícími zeměmi. V České republice žije 8 let a hovoří velmi dobře česky.

Vilém (25 let)

Rozhovor s narátorem Vilémem proběhl v pondělí 23. 2. 2015 v kavárně Interiér a Styl ve Vodičkově ulici, přičemž místo setkání bylo zvoleno autorkou práce. Interview proběhlo ve velmi přátelském duchu, a přestože bylo v kavárně velmi rušno, nenechal se narátor vyrušovat či rozptylovat.

Vilém pochází z kantabrijského Santanderu (Cantabria), kde se narodil v roce 1990. Vystudoval finance na Universidad de Cantabria, ale v současné době pracuje jako zaměstnanec v IT oddělení v americké firmě působící v ČR. Do Prahy se přistěhoval za prací před 2 roky v důsledku ekonomické krize, která panuje ve Španělsku. Před příjezdem do Prahy strávil rok v Londýně, kde pracoval ve společnosti Nestlé a studoval angličtinu. Český ovládá základní fráze a slovíčka potřebná například v obchodech.

Marika (28 let)

Rozhovor s Marika proběhl v útulné kavárně Prádelna na pražských Vinohradech v pondělí 23. 2. 2015. Místo setkání vybrala sama narátorka, protože se jedná o jeden z jejích oblíbených podniků v Praze a navíc se nachází v blízkosti jejího bydliště. Rozhovor probíhal v klidné atmosféře, nicméně Marika dává přednost spíše odpovídání na otázky před vlastním vyprávěním, a proto se v tomto případě spíše než o narativní rozhovor jednalo o nestandardizované interview.

Marika je vystudovaná psycholožka a v Praze pracuje ve školce pro děti se speciálními potřebami. Narodila se v severošpanělském městě Soria (Kastilie a León) v roce 1986. Do České republiky se rozhodla odstěhovat, protože zde získala stáž ve školce pro sluchově postižené děti. Navíc zde měla kamarádku, se kterou se poznala během pobytu na estonské univerzitě v rámci programu Erasmus. Marika nehovoří česky, a ani se v současné době nesnaží češtinu naučit.

Barbora (36 let)

Rozhovor s Barborou proběhl ve čtvrtek 26. 2. 2015 v kavárně Coffee Break and Cake na Žižkově, v blízkosti jejího bydliště, protože po pádu z kola stále nosí ortézu. Barbora se velmi ráda ujala slova a projevovala velký zájem o celou práci. Rozhovor probíhal ve velmi uvolněné atmosféře, sama narátorka se z počátku snažila tlumit své vyprávění a gestikulaci (jak v průběhu rozhovoru sama řekla, v důsledku vlivu české kultury), nicméně přibližně v polovině rozhovoru se již natolik uvolnila, že její projev byl výrazný jak co do hlasitosti, tak do množství gest. Barbora své vyprávění velmi často doprovázela citoslovci a výraznou mimikou.

Barbora se narodila v roce 1979 v baskickém Bilbau, kde původně pracovala v sektoru IT. Do České republiky se odstěhovala za studiem a prací, přičemž si Prahu

vybrala, protože o ní z nabízených míst (Londýn a Toulouse) věděla nejméně a rozhodla se tak pro “dobrodružnější” možnost. Nejprve zde získala stipendium na škole filmových studií a následně zde získala i práci v mediálním sektoru. V Praze žije již 4. rokem a jak sama říká, Praha a Česká republika jí zcela přirostla k srdci a je zde absolutně spokojená. Beatriz se snaží postupně učit češtinu, kterou již dobře ovládá. Narozdíl od ostatních narátorů považuje znalost češtiny za velmi důležitou.

Antonín (33 let)

Interview s Antonínem proběhlo v pátek 27. 2. 2015 v kavárně Styl a Interiér ve Vodičkově ulici v Praze. Antonín na začátku rozhovoru působil mírně nedůvěřivě, což se projevovalo i tišším projevem. Přibližně po 15 minutách již ale narátor působil zcela uvolněně a i jeho hlasový projev byl hlasitější, než na začátku.

Antonio se do Prahy přistěhoval v září 2014 z andaluzské Granady, kde vystudoval marketing a pracoval v marketingovém oddělení jedné z místních firem. V důsledku špatné ekonomické situace ve Španělsku ale o zaměstnání přišel a rozhodl se odejít za prací do zahraničí. Prahu si vybral především díky nízkým životním nákladům a lepším pracovním příležitostem. V současné době Antonín pracuje na oddělení interní technické podpory největšího mobilního operátora na území ČR. Antonín se snaží naučit česky, ale zatím ovládá jen několik základních frází.

Valerie (37 let)

Setkání s Valerií proběhlo v sobotu 28. 2. 2015 v kavárně Coffee Friends House v Palackého ulici. Valerie na setkání dorazila ve skvělé náladě, plná nadšení a optimismu. Po celou dobu rozhovoru dávala najevo jak radost, že se může podělit o své zážitky, tak i velkou ochotu napomoci a sdělit důležité informace. Celý rozhovor tak proběhl velmi nenuceně a v příjemné atmosféře jak pro narátorku, tak tazatelku.

Valerie pochází z Valencie, kde se narodila v roce 1978. Virgi ve srovnání s ostatními respondenty pochází z chudších poměrů a nevystudovala vysokou školu. Do České republiky se odstěhovala za svým partnerem, nyní již manželem a žije zde téměř 5 let. Valerie má z předchozího vztahu osmiletou dceru a se současným manželem má čtyřletého syna. Valerie si dle svých slov život v Čechách užívá, protože zde má možnost pracovat a v klidu vychovávat své děti, přestože přiznává, že občas má problémy sladit

svou povahu a návyky běžné ve Španělsku s životem v ČR. Valerie se snaží naučit a hovořit česky jak kvůli dětem a rodině svého manžela, tak z pracovních důvodů, ale přiznává, že čeština je pro ni velkým problémem.

Vítek (32 let)

Interview s Vítkem proběhlo v sobotu 28. 2. 2015 v restauraci na Florenci. Místo setkání bylo vybráno po vzájemné domluvě tak, aby bylo blízko Vítkova bydliště. Vítek z počátku působil mírně odtažitě, ale v průběhu rozhovoru se uvolnil a ochotně vypověděl svůj příběh.

Vítek se narodil v roce 1983 v Madridu, kde vystudoval fyziku na Universidad Complutense de Madrid. Odejít do Prahy se rozhodl z profesních důvodů před dvěma lety, protože se mu v Praze naskytlá zajímavá pracovní příležitost. Dalším faktorem, který Vítku ovlivnil při výběru budoucího bydliště, byla i nízká cenová hladina a životní náklady v porovnání s Madridem. Přestože Českou republiku dříve navštívil na pár dní jako turista, o Praze a České republice nevěděl prakticky nic a tuto životní zkušenost považoval, podobně jako Barbora, za menší dobrodružství. Česky Vítek zatím dokáže říct pár základních frází, protože jak sám říká, „je to velmi těžký jazyk a navíc ho limituje i pracovní vytížení: *“Mám cestinu jednou za týden v práci, ale rozumím málo, protože nestuduju, nemám volno, cas.”*“.

Simona (29 let)

Rozhovor proběhl v sobotu 28. 2. 2015 ve vinárně Malý Vinograf na Malé Straně. Místo vybrala sama narátorka, protože patří mezi její oblíbené podniky v Praze. Rozhovor proběhl v poklidu a nerušeně. Saioa se ve svém vyprávění téměř výhradně soustředila na své pracovní zkušenosti a jen velmi okrajově zmínila ostatní oblasti života.

Simona pochází z baskického hlavního města Vitorie, ale vystudovala univerzitu v Pamploně, kde i následně žila a pracovala. V současné době žije v Lounech, kde pracuje ještě se dvěma španělskými kolegy jako manažerka v továrně na automobilové součástky, jinak žije a pracuje ve výhradně českém kulturním prostředí, což shledává poměrně dost komplikovaným. Simona žije v České republice necelé dva roky. Češtině se Simona nebrání, ale jejímu studiu zároveň příliš prostoru nevěnuje a omezuje se na nejnnutnější fráze a výrazy.

Karla (30 let)

Rozhovor s Karlou proběhl v pondělí 2. 3. 2015 na Vyšehradě. Vyšehradský park byl vybrán, protože Karla je v současné době na rodičovské dovolené se svou roční dcerou, která v průběhu rozhovoru spala v kočárku, a tak se pro Karlou rozhovor ukázal jako příjemné zpestření rutinní odpolední procházky. Karla od začátku působila velmi dobře naladěna a ochotná podělit se o všechny své zážitky z dosavadního života v Praze.

Carmen pochází z andaluzského města Adamuz, kde se narodila v roce 1980. Karla vystudovala speciální pedagogiku na Universidad de Sevilla a do České republiky se přistěhovala před dvěma a půl lety jako dobrovolnice v projektu zaměřeném na podporu dětí se zdravotním postižením. Po ukončení stáže v České republice získala zaměstnání jako učitelka v mateřské školce, kde momentálně pracuje na zkrácený úvazek. V současné době zde žije se svým manželem, který pochází z Moldávie, a vychovávají zde svou roční dceru. Karla ovládá základy češtiny, na jejíž studium vynaložila velké úsilí především v prvním roce svého pobytu v ČR.

Karolína (25 let)

Rozhovor s Karolínou proběhl v úterý 3. 3. 2015 v kavárně Styl a Interiér ve Vodičkově ulici. Toto místo setkání bylo vybrané především proto, že se nachází velmi blízko zaměstnání narátorky a bylo tak pro ni výhodnější. Karolína přišla na čas a ve velmi dobré náladě s úsměvem na tváři. Po celou dobu rozhovoru působila velmi uvolněně a často svá vyprávění doprovázela hlasitým smíchem.

Karolína pochází ze španělského hlavního města Madridu. Část života strávila na Kanárských ostrovech, ale posléze se vrátila do Madridu za studiem a prací. V současné době Karolína dokončuje studium mezinárodního obchodu na madridském Centro de Estudios Económicos y Comerciales. Do České republiky se přistěhovala na konci roku 2014 a od ledna 2015 nastoupila na roční stáž, kterou musí povinně splnit k úspěšnému dokončení studia. Karolína v současné době ovládá pouze pár základních slov a frází v českém jazyce, češtinu se ale učí. Dochází na soukromé lekce českého jazyka a v době konání rozhovoru již byla přihlášená do kurzu českého jazyka pořádaného španělským Instituto de Cervantes.

František (36 let)

Rozhovor s Františkem proběhl ve vinárně Velký Vinograf v úterý 3. 3.2015 v podvečer. Výběr místa setkání nechal narátor na autorce, protože by rád poznal nové místo, kam je možné zajít ve volném čase. František dorazil na místo setkání ve velmi dobré náladě a s úsměvem na tváři. Po celou dobu setkání působil velmi uvolněně, velmi často vtipkoval a budil dojem, že je zároveň rád, že se někdo zajímá o jeho životní příběh a může si o své zážitky s někým sdílet. Františka zároveň velmi potěšilo, když se ukázalo, že když servírka zjistila, že je František Španěl, začala s ním mluvit španělsky.

František pochází z malé kantabrijské vesničky, která se nachází blízko Santanderu, kde vystudoval univerzitu v oboru softwareového inženýrství. V současné době František pracuje pro mezinárodní společnost jako IT konzultant a jeho zaměstnání obnáší i velmi časté cestování jak v rámci České republiky, tak do zahraničí. Z tohoto důvodu je pro něj těžké naučit se česky, protože, přestože se snaží docházet na kurzy češtiny, které pro své zaměstnance organizuje zaměstnavatel, z pracovních důvodů mnoho lekcí zameškal. Nicméně se snaží používat alespoň základní fráze a slova.

4.3 Výsledky vlastního výzkumu

Jednotlivé rozhovory byly rozčleněny do oddílů, kterým se narátor nejvíce věnoval, kterým přikládal největší význam. Následně byly tyto oddíly porovnány a seskupeny do následujících skupin. Přestože rozhovory probíhaly ve španělštině, někteří z narátorů použili několik českých slov. Pro zachování autenticity se tak autorka tato slova či věty rozhodla označit závorkami [].

4.3.1 Jazyk

Nejvíce prostoru všichni narátoři věnovali českému jazyku. Problematika jazyka vždy vyvstala jako jedno z prvních nebo úplně první téma, o kterém narátoři začali hovořit. Téma jazyka se objevilo ve spojení s vlastní zkušeností narátorů s jeho osvojováním a užíváním, včetně výslovnosti či jeho lokalizace, tj. užívání správných slov pro dané situace. Další rovinou, které se narátoři věnovali s ohledem na jazyk, byl vliv jeho užití na okolí, tedy to, jakým způsobem ovlivňuje chování členů většinové společnosti (Čechů) vůči narátorům (Španělům), kteří se snaží s Čechy hovořit česky.

Osvojit si místní jazyk bylo ve většině případů přáním všech narátorů a většina z nich také začala docházet do kurzů českého jazyka, ať už v rámci soukromých lekcí, tak veřejných kurzů pořádaných jazykovými školami a jinými vzdělávacími institucemi. V mnoha případech ovšem došlo ke zděšení z obtížnosti jazyka a následnému upuštění od snah se ho naučit. Většina narátorů se spokojí se základním slovníkem obsahujícím slova jako ano, ne, děkuji, prosím, atp., nicméně hlubší znalost jazyka považují za neefektivně vynaložený čas, protože lidé, se kterými se v běžném životě setkávají, hovoří anglicky případně španělsky. Jedná se o narátory, kteří se v České republice neplánují usadit, ale žijí zde jen omezenou dobu.

Vilém v České republice žije již přes 2 roky a česky zvládá základní slovník, přestože má mezi Čechy pár přátel a několik měsíců měl vztah s Češkou. Čeština je pro něj natolik složitým jazykem, že jí nechce věnovat víc úsilí, než bylo nutné pro osvojení základních slov.

“[...]je to asi nejkomplikovanější jazyk, se kterým jsem se kdy setkal. Navíc jsem měl první práci v Ostravě, takže jít třeba nakoupit nebo vyřídit něco na úřadě bylo nesmírně těžké. Všechno se tu jmenuje jinak, to, co mě zní stejně jsou dvě slova a mají úplně jiný význam. Takže jsem třeba jednou šel na poštu koupit si obálku, ve slovníku jsem našel, že se to řekne [obálka], ale místo toho jsem řekl [ovladač]. Naštěstí jsem extrovert, člověk co se nestydí, takže jsem s obálkou odešel. Po dvou letech tak umím říct, co potřebuji, ale gramatiku ne a nebudu se jí učit, protože si myslím, že to úsilí za to nestojí.”(Vilém)

Karolína v České republice žije od prosince 2014 a zatím zde plánuje zůstat do konce roku 2015, kdy jí skončí povinná stáž v rámci studia. Přestože vnímá, že je výhodné česky umět, chce se naučit jen tolik, kolik stačí pro základní konverzaci v obchodě, restauraci atp.

“Čeština je těžká a problém je, že já jí nepotřebuju, víš. Protože bydlím s Češkou a Francouzem a oba dva mluví perfektně anglicky a v práci s kolegy mluvíme španělsky, protože jsme španělská instituce, a když k nám přijde někdo zvenčí, používám angličtinu. Takže chci umět jen tolik, kolik potřebuju, abych si nakoupila, abych se mohla pohybovat po městě nebo jet na výlet, jít do restaurace, ale není to něco, co potřebuju ve svém normálním dnu. Do teď jsem jednou týdně chodila na soukromé hodiny češtiny a od března budu chodit do Instituto Cervantes na kurzy češtiny pro Španěly. Je to lepší, protože to

budou vysvětlovat ve španělštině, takže to líp pochopím a navíc poznám víc Španělů, kteří tu žijí a se kterými budu moct chodit ven atd. Znáš to, my Španělé jsme teď kvůli krizi všude ve světě, ale hledáme se a sdružujeme, abychom mohli dělat věci jako ve Španělsku, vařit si španělské jídlo, koukat na španělské filmy, a tak.” (Karolína)

Ti narátoři, kteří se zde usadili a například v Čechách založili rodinu a žijí ve smíšeném manželství, považují znalost českého jazyka za nezbytnou například z důvodu komunikace s rodinou svého manžela či manželky, hledání práce nebo komunikace s úřady či jinými veřejnými institucemi.

Gabriel se do České republiky přistěhoval kvůli své české manželce, nikoliv za předem domluvenou prací či studiem, jak tomu bylo u většiny respondentů, a zároveň nemluví anglicky, takže osvojení si českého jazyka je pro něj důležité jak ze soukromého, tak z profesního hlediska.

“[...] rozhodli jsme se s manželkou odstěhovat do Čech. Ona z toho samozřejmě byla nadšená, ale museli jsme řešit i to, co tu budu dělat já, protože neumím anglicky a česky jsem se naučil jen pár vět. Logicky to ale bylo nemožné, abych přišel na pohovor v češtině do nějaké společnosti, a tak jsem se jí musel začít učit den co den, protože bez češtiny se tu žít nedá. Když chceš v Čechách žít natrvalo, stejně jako v jiné zemi, musíš umět místní jazyk a přijmout a naučit se chovat podle místních norem. [...] rodiče mojí ženy jsou z Moravy a mluví jen česky a ještě ke všemu jinak, než tady v Praze. Ze začátku, musela T. nebo její bratr překládat všechno, co jsem řekl, aby mi rodiče rozuměli a pak jejich odpovědi překládat do španělštiny, ale já s nimi chci mluvit sám, a to je další důvod, proč se snažím pořád česky učit.” (Gabriel)

Podobnou zkušenost má i Valerie. Do České republiky se před pěti lety přistěhovala se svým, tehdy partnerem, nyní manželem, se kterým se seznámila ve Valencii. Ani ona, stejně jako Gabriel, nepřišla do ČR za předem sjednanou prací a stejně jako Gabriel neumí anglicky. S manželem vychovává dvě děti do 10 let, takže potřeba znalosti českého jazyka u ní získává i další rozměr.

“Když jsem přijela do Čech, neuměla jsem česky skoro ani “dobrý den” a hodně brzy jsem zjistila, že umět česky je moc důležité, protože v běžném životě bez něj nepřežiješ. Navíc s rodinou žijeme v maličké vesničce za Prahou, která má sotva 1000 obyvatel a tam se jinak, než česky nedomluvíš. Navíc náš maličký už chodí do školky a dcera tu chodí do školy, a protože je do školky/školy vodím většinou já, chci rozumět, když mi něco říkají

učitelky. Taky se často vidáme s rodiči a sourozenci mého manžela a pro mě je moc důležité, abych s nimi mohla komunikovat i když manžel není vedle mě.” (Valerie)

Barbora sice v České republice nezaložila rodinu, nicméně zde přes 2 roky a přibližně stejně dlouho se učí česky, i když o sobě tvrdí, že je při učení trochu líná “[...]je strašně těžká, skoro jako euskera, ale taky jsem trochu líná [jsem líná]”. Přestože češtinu v práci nepotřebuje, protože pracuje v nadnárodní společnosti, ve které se hovoří anglicky, význam její znalosti nesnižuje.

“ Já pracuji v jedné severoamerické společnosti, kde se hovoří anglicky a moji čeští kolegové se mnou mluví buď tak, a nebo španělsky, takže češtinu tam vlastně nepotřebuji stejně jako spousta ostatních Španělů. Oni si ale myslí, že proto se jí nemusí učit, ale to je úplně špatný dojem. Podívej, třeba to co se stalo mě, ta nehoda na kole, musela jsem jít do nemocnice a mluvit se setrama, které nemluví ani anglicky, ani španělsky. Doktorů sice anglicky mluvili, ale abych se k nim dostala, musela jsem projít recepcí a mluvit se sestřičkami, takže musíš umět česky.” (Barbora)

Znalost jazyka se zároveň ukázala být poměrně důležitým faktorem ovlivňujícím chování Čechů vůči španělským respondentům. Na základě většiny jejich výpovědí se ukázalo, že použití češtiny, byť na zcela elementární úrovni, vede k větší vstřícnosti či ochotou pomoci ze strany většinové společnosti.

“Všiml jsem si tu, že když na ulici někoho zastavím a zeptám se ho, jestli mluví anglicky, vidím, že mi rozumí, ale neodpoví mi. Nevím, jestli je to proto, že nechce, ale spíš mi přijde, že se stydí, že neumí dobře anglicky a mohl by tak udělat chybu, a tak radši nepromluví. Ale přišel jsem jak na to. Vždycky česky řeknu třeba [nerozumím česky] a pak se většina těch lidí odváží se mnou mluvit a je to v pohodě.” (Vítek)

Marika v České republice tráví hodně času také cestováním po zemi. Hodně jezdí na hory, a tak se setkává i se staršími lidmi, kteří nejsou z Prahy, ale třeba z menších vesnic a nehovoří anglicky.

“V Praze mi to tak nepříjde, ale řekla bych, že když jsem někde v horách a snažím se domluvit, co to jde, lidi tam mají větší snahu mi porozumět a pomoci mi. Mají na to větší trpělivost, je na nich vidět, že opravdu chtějí a taky se tak vždycky nějak domluvíme.” (Marika)

Vilém při svém vyprávění zmínil rozdíl v chování mladších a starších lidí s ohledem na snahu porozumět mu či mu pomoci.

“Potkal jsem se s milými lidmi, kteří se mi snažili porozumět a pomoci. Byli to ale většinou starší lidi. Ti průměrní Češi, hlavně ti mladší, se moc nesnaží. Trošku mi to připomíná americkou nebo třeba britskou mentalitu.” (Vilém)

Odlišnou zkušenost s použitím češtiny při komunikaci s Čechy, kteří nemají zkušenost s pobytem v zahraničí, má Gabriel, dle kterého není až tak důležitá reálná znalost jazyka jako to, zda Čechovi naproti sobě řekne, že česky neumí nebo že mluví špatně.

“[...]mám třeba takovou zkušenost. Když mluvím s nějakým Čechem, který nikdy nebyl mimo Českou republiku. Když mu řeknu, že nemluvím česky, nebo mluvím špatně, ztvrdne mu výraz, je jako skála a není schopný, opravdu není schopný, mluvit se mnou česky. Ale to já chci! Ale když mu to neřeknu, mluví se mnou, jako by nic a snaží se, abych mu rozuměl, takže mluví pomalu, dává si záležet na výslovnosti, snaží se gestikulovat [...]” (Gabriel)

Na druhou stranu, neznalost jazyka může vyvolat mírně negativní až negativní reakce, jak vyplynulo z vyprávění narátora Františka.

“ [...] občas cítím diskriminaci ze strany Čechů, protože nemluvím česky. Když se třeba v práci baví kolegové někde na chodbě a připojím se k nim, oni se baví dál v češtině, i když vědí, že sice nemluvím česky, ale mluvím plynně anglicky, stejně jako oni, pořád mluví dál česky. A to mě hrozně otravuje, já když jsem se Španěly a přijde k nám někdo, kdo španělsky nemluví, tak automaticky začnu mluvit anglicky, aby se ten člověk mohl přidat. [...] Češi se na cizince dívají trošku s despektem. Jednou jsem se v práci bavil s kolegou, který je Čech a on se mě najednou zeptal, proč nemluvím česky, když žiju v Čechách. Tak jsem se mu snažil vysvětlit, že ten jazyk je opravdu hodně těžký, jak jeho výslovnost, tak gramatika, protože já ještě žádný jiný slovanský jazyk neumím, a proto je to pro mě tak těžké, a proto je potřeba mít na jeho učení dost času. Třeba výslovnost je vážně horor, ale co je horší, to je to, že všechny slova se pořád mění. Pane bože, vždyť vy měníte i jména! Kdo kdy viděl, aby jsi ty byla Monika, ale když ti chci něco říct, musím říct Moniko? Myslím, že to je jen u vás, jen v češtině, že v jiných jazycích se to nemění. Ale já pořád cestuji, teď jsem v Praze déle, než dva dny v kuse asi po třech měsících a to mojí češtině moc neprospívá a navíc, když už mám chvíli volna, chci ho trávit se svojí přítelkyní a trochou zábavy.” (František)

4.3.2 Vřelost, otevřenost, přátelství a emoce

Všichni respondenti se ve svých vyprávěních shodli na tom, že Češi jsou z jejich pohledu velmi chladní, odtažití, uzavření a je poměrně těžké se s nimi spřátelit. Narátoři ze severních regionů Španělska, Navarry a Baskicka se shodli na tvrzení, že v tomto směru jsou Češi velmi podobní právě Baskům, kteří se ve srovnání se zbytkem Španělska také vyznačují odtažitostí a uzavřeností.

Karla vyrostla v Andaluzii, ale jak se v průběhu rozhovoru ukázalo, její otec pochází z baskického Bilbaa. Češi se jí jeví jako velmi chladní a uzavření do sebe.

“Češi se mi zdají hrozně studení a odtažití. Moc neprojevují svoje emoce, nemluví. Já třeba učím ve školce, ale docházím i do školy jako učitelka španělštiny. Když jsem tam byla poprvé, vůbec jsem nevěřila svým očím. Dětem skončila hodina a před školou byl úplný klid. Prostě si vzali věci a šli domů. To ve Španělsku, když skončí škola, je před ní neskutečný hluk, děti běhají, křičí radostí, utíkají ze školy. Je to jeden velký zmatek...tady nic. Tady, když je dítě trochu víc aktivní, už ho učitelé posílají do poradny, jestli není hyperaktivní. Takových dětí ve školce máme hodně a bojím se, že kdyby moje dcerka šla do české školky, určitě by jí chtěli předepsat léky na hyperaktivitu. Ale to není hyperaktivita, to je jen její temperament. Tady v Čechách se toho hodně svádí na hyperaktivitu, ale myslím, že to je špatně. Nevidím na těch dětech nic špatného, nic, co by se mělo léčit. Ale pro vás Čechy to je asi nepříjemné, nenormální, když někdo takhle projevuje emoce, to podle mě souvisí s tou vaší uzavřeností. Jste trošku podobní Baskům a Španělům ze severu, ale přesto jste o něco chladnější.” (Karla)

František také Čechy popisuje jako uzavřené a odtažité. Ve svém vyprávění jako příklad toho uvedl srovnání cestování hromadnou dopravou v Čechách a Španělsku.

“[...] je to víc odtažitý charakter, Češi se v tomhle z mého pohledu hodně podobají Němcům a severanům. Třeba když jedeš v autobuse nebo metru, je tam ticho. Všichni si buď čtou, poslouchají hudbu, hrají hry na mobilu, koukají ven z okna, nebo do stropu či do podlahy. Ve Španělsku se ti tohle nestane. Tam v autobuse mluví každý s každým, je tam ruch, živo.” (František)

Gabriel v Čechách žije již poměrně dlouhou dobu, má českou manželku a má tak více možností, jak se s většinovou společností sžít a poznávat ji.

“Tady v Čechách se mi líbí, že si vážíte jiných věcí, než ve Španělsku. Tady má velkou hodnotu kamarádství, opravdové přátelství. Zatímco ve Španělsku jsou hlavními

životními hodnotami peníze a konzum. Tady ne. Češi jsou sice na začátku chladní, máte divné zvyky, jako že si třeba na pozdrav podáváte ruku, ale na druhou stranu, když přijmete někoho za přítele, je to na pořad. To se stalo například mě s mojí ženou. Když jsem měl jakýkoliv problém, ona mi vždycky pomohla. Tohle se ve Španělsku nestává. Je tam sice lehčí najít kamaráda, ale zároveň víš, že tenhle kamarád tě klidně půjde udat, když z toho něco bude mít. To si Španělé nesou z doby Franca, kdy udávali jeden druhého kvůli kousku chleba.”

Barbara pochází z Bilbaa a obdobně jako třeba Marika nebo Karla vidí podobnost mezi Čechy a Basky.

“Podívej, Češi se mi zdají celkem podobní nám Baskům. Ale ve srovnání se Španěly jste hodně jiní, jste víc rezervovaní, víc chladní, je mnohem těžší se vám přiblížit a myslím, že dobrý způsob jak toho dosáhnout je opít se s vámi. Ale na druhou stranu, po chvíli může vzniknout přátelství, jste skvělí přátelé, milí ale jste svoje přátelství dáváte najevo spíš činy, tolik nemluvíte, ale jednáte. Třeba moji Češi, kterým jsem o nic neříkala, mi sami od sebe pomohli se vším...Když jsem si poranila to koleno, všichni mi pomohli, odvezli mě do nemocnice, nakoupili mi atd., toho si moc cením.” (Barbara)

Jakub, který v Čechách žije již 10 let se od ostatních ve svém názoru na Čechy liší.

“ Říká se, že Češi jsou studení, nepříjemní a uzavření. Já si ale pamatuju, že když jsem sem přijel, tak 3, 4 nebo 5 lidí mě pozvalo k sobě domů, ke svým rodičům, na rodinné oslavy, večere, abych s nimi strávil víkend a tak. Tohle se v Pamploně nestává. Tam není moc běžné, aby se lidi navštěvovali. Podívej, já tam mám hodně kamarádů z dětství, ale u spousty z nich jsem nikdy nebyl, nikdy mě nepozvali k sobě domů. To se v Pamploně jednoduše nedělá. A tady? Tady se mi taky stalo, že jsme jednou pracovali na jednom krátkometrážním filmu, už jsme ho editovali a byli jsme v jednom bytě a majitelka toho bytu s námi. Pak ale potřebovala odjet, na pár dní jela pryč, a tak nám řekla, at tam zůstaneme, jak dlouho chceme, at potom jen zabouchneme dveře. No a když jsem se jí zeptal, jestli se nebojí, že jí tam něco rozbijeme nebo tak. Ona řekla, že absolutně ne a at za sebou jen zavřeme. A to nás vůbec neznala.” (Jakub)

Odlisný názor má i na přátelství v českém podání, které podle jeho slov nemá příliš dlouhé trvání, a proto již mezi svými přáteli nemá Čechy a ví, že ani mít nebude.

“ [...] v Navaře obzvlášť, tam máš kamarády od dětství až do hrobu, ale tady se mi zdá, že přátelství má expirační dobu, že trvá tak tři nebo čtyři roky. Měl jsem české

kamarády, ale z nějakého důvodu se vypařili. Nic jsme si neudělali, ale z ničeho nic jsem o nich najednou neslyšel a přestali jsme se stýkat. Vy Češi máte jedno nebo dva kamarády, které znáte od vždycky, ale to je všechno. Všechny ostatní máte na chvíli, na ty tři roky a pak jdete dál. Jste takoví větší individualisti. My Španělé jsme na ty vztahy víc, víc si na nich zakládáme a proto nám přátelství nebo i manželství vydrží často na celý život. Ale to je ten český individualismus, je to vidět třeba i ve sportu, v práci, ve školách [...]” (Jakub)

Někteří z narátorů také uvedli, jak je špatně vnímaný hlasitý projev, na který byli zvyklí z domova, a proto se snaží mít toto na paměti a mluvit tišeji a méně emotivněji, než jsou zvyklí.

“Co jsem se tu naučil ne nekřičet. Ve Španělsku jsme takoví víc temperamentní, takže to často vypadá, že na sebe křičíme a že se asi brzy popereme. Když jsem chodil s jednou Češkou, tak ze začátku se mi stávalo, že jsem jí něco říkal a ona z ničeho nic začala brečet. Nechápal jsem co jsem udělal špatně, až když mi řekla, ať na ní nekřičím, že se přeci tak moc nestalo. A i v práci, v metru nebo v restauracích jsem si všiml, že když začnu mluvit tak, jak jsem zvyklí, tak se na mě všichni dívají dost vyčítavě. Takže jsem se naučil nekřičet. Ale když jsem se poprvé vrátil domů, všichni na mě koukali jako na pitomce, proč mluvím jako bych byl mrtvý, ale už jsem se to naučil přepínat podle toho, s kým mluvím. Ale je pravda, že s tím mám problém, s tím, že nemůžu mluvit a projevovat se, jak jsem byl zvyklí. Občas se to projevuje i tak, že cítím takovou tíhu a sevření hrudi.” (Vilém)

“No, všimla jsem si, že místní lidé nás často přirovnávají k cikánům. Nevím proč, možná proto, že třeba zrovna já mám trošku tmavší pleť, než spousta Čechů a mám tmavé oči i vlasy. Navíc na české poměry mluvím velmi nahlas, a když se spolu s mým kolegou bavíme, asi často vypadáme, že se hádáme a ke všemu používáme při mluvení hodně ruce a gesta. Navíc používáme spoustu prostých slov, tomu sice Češi kolem nás většinou nerozumí, ale kdyby rozuměli, určitě by to k vylepšení naší image neprospělo. Není to moc příjemná situace, protože to tu není moc oblíbená skupina obyvatel a místní se k nim nechovají moc dobře.” (Simona)

4.3.3 Forma pozdravu a fyzický kontakt

Dalším důležitým rozdílem v českých a španělských normách upravujících mezilidský kontakt, je forma pozdravu.

“My Španělé jsme hodně kontaktní. I když se s někým právě seznamuješ, je pro nás normální pozdravit se polibkem na tvář. Tady si podávají ruce. To mi přijde hodně zvláštní. Ale všiml jsem si, že blízký fyzický kontakt s někým, koho neznáte je pro vás přímo odpuzující. Když mě T. například představovala svým rodičům, místo podání ruky jsem chtěl její matce dát polibek na tvář, tak jak to děláme doma, ale ona ucukla a o krok odstoupila. Později jsem tuhle chybu ještě několikrát zopakoval a vždy to probíhalo stejně. Ale už jsem si na to zvykl a dávám si na to pozor.” (Gabriel)

“ [...] nemáte rádi, když se vás někdo dotýká. My Španělé se pořád poplácáváme po rameni a tak, pro nás je normální hodně se dotýkat, taky když se zdravíme, tak se zdravíme polibkem. Tady se polibkem pozdraví jen lidé, kteří se znají dlouho a jsou si blízcí. Těm i dovolíte, aby se vás dotýkali.”

4.3.4 Schopnost říci “ne”

Češi jsou podle některých narátorů více přímí, než Španělé a nedělá jim problém, říci ne.

“Mě se tu líbí ten váš přístup Live and let live. Češi mi přijdou takoví otevřenější, než třeba španělská společnost, a to souvisí i s tím, že vám nedělá problém říct ne, když něco nechcete, protože víte, že druhá strana to nebude brát jako útok na sebe, ale bude to respektovat. Lidé tu víc říkají, co si myslí, jste přímější. Ve Španělsku nebo třeba v Latinské Americe je to třeba skoro nemožný. Raději si svoje názory necháme pro sebe, abychom někoho neurazili. Tady se mi to líbí víc, raději mi řekni, co si opravdu myslíš.” (David)

“V normálním životě jste víc přímí. Není tu problém někomu říct ne. Nedávno jsem přišla za několika známými, že chystám výlet do Českého Krumlova a zeptala jsem se jich, jestli pojedou také. Oni mi bez okolků řekli, že ne, že už tam byli a moc je to tak nezajímá a raději podniknou něco jiného. Španěl by se vymlouval a řekl by, že ještě neví, že uvidí atd.” (Marika)

4.3.5 Pracovní vztahy

Ekonomická situace, ve které se v současné době Španělsko nachází, byla ve většině případů hlavním důvodem, který stál za příchodem narátorů do České republiky. Tito do země přišli s již uzavřeným pracovním kontraktem. Narátoři Gabriel a Valerie se

do České republiky s partnerem či partnerkou a zaměstnání si našli až po příchodu do země. Částečně odlišná byla situace Karly, která sice do České republiky přišla především kvůli svému partnerovi, nyní manželovi, ale zároveň zde získala stáž v mateřské škole. Část narátorů ovšem nastoupila do společností s tak mezinárodním zastoupením, že se s českými kolegy prakticky vůbec neseťkává, a zároveň ani vedoucí pracovníci nejsou Češi. Samostatná vyprávění o profesních životech a zkušenostech s českými kolegy či nadřízenými každého z narátorů spojila dvě slova, která použili všichni dotázaní. Jednalo se o slova *“frio/frialdad”* (studený či chlad) a *“distancia”* (odstup) stejně jako tomu bylo v oddíle věnovanému projevu emocí výše.

Vilém pracuje v nadnárodní společnosti a pracovní kolektiv se tak skládá z různých národností. Jak sám popsal, rozdíl mezi kolegy pocházejícími ze španělsky hovořících zemí, které při rozhovoru nazýval *“latinos”* či *“hispanohablantes”* a Čechy je značný.

“V práci se mi Češi zdají takoví, víc egoističtí, zajímají se jen o sebe a o svoji práci. My Španělé, jihoameričani a středoameričani jsme takoví víc kolektivní, používáme pro to spojení “hacer piñas”, to znamená, že se semkneme, a když má jeden problém, tak všichni ostatní ho podpoří a pomůžou mu ho nějak vyřešit. Taky jsme zvyklí scházet se i mimo práci a tak. Vlastně je to jako bychom byli taková rodina. A to tady chybí, u nás to je vidět, my latinos držíme jeden při sobě, ale Češi, ti se k nám přidat nechtějí. Sedí sami u svého stolu a zajímá je jen jejich vlastní úkol a v pět vypnou počítač a jdou domů, i kdyby se dělo nevím co.” (Vilém)

Podobnou zkušenost má i Barbara, která ale našla způsob, jak se některým svým českým kolegům přiblížit.

“Podívej, je moc těžký se s nimi sprátelit. Češi jsou obecně mnohem chladnější a odtažitější, než Španělé. Jak jsem říkala, jsou v tomhle dost podobní Baskům, ale Baskové mají přecijen něco ze Španělů, takže Češi jsou dost chladní i na nás Basky. Proto bych řekla, že k tomu, aby jsi si vybudovala přátelské vztahy mezi kolegy, potřebuješ k tomu čas a bar. Čas, aby jsi jim dokázala, že ti můžou věřit a bar, aby se ti trochu otevřeli. Ale i přesto, každý si bude hledět hlavně svoji práce a bude jim jedno, co děláš ty. Na druhou stranu ale, když budeš opravdu potřebovat pomoc, jako teď já, když mám tu ortézu, pomůžou ti se vším. Takže na začátku jsou dost nedůvěřiví, trvá to, než se jim přiblížíš, obměkčíš je, ale ve chvíli, kdy se ti to podaří, získáš si je, tak získáš opravdového přítele.” (Barbara)

Barbara má také jako jedna z mála respondentů zkušenost s českým nadřízeným.

“No moji šéfové jsou Češi, je pravda, že jsou dost “kontaminováni” zahraničím, takže jsou víc otevření. Všimla jsem si ale, že jsou mi sice bližší, ale zároveň si pořád udržují odstup, jsou to pořád šéfové a nemíchají pracovní a soukromý život, i když se občas zeptají jak se mám a tak. Ale třeba po tom, co jsem měla tu nehodu, tak o mě šéfové měli starost a tak, tohle by španělský šéf nedělal, nebo ne tolik. [...] když máš šéfa Čecha, musíš k němu být upřímná a držet slovo. To je hodně důležitý. To se mi na Česích líbí, že jim můžeš věřit. Španělé jsou často takoví, že jo, jo já to udělám, ale pak to neudělá. Tady, když řekneš, že něco uděláš, musíš to dodržet. A když to nedodržíš, musíš to svému šéfovi opravdu vysvětlit, protože ho nebudou zajímat hlouposti, výmluvy. Českému šéfovi nesmíš lhát a musíš dodržovat deadlines, pak v něm budeš mít taky zastání. Další věc je, že když uděláš chybu, Češi ti neřeknou přímo, že jsi udělala chybu, ale tak trochu to obchází, abys pak neměla strach [...] taky jsem si tu všimla toho, že Češi neradi dělají věci bez rozmyslu. Třeba při poradách, Španělé mají spíš ve zvyku překřikovat se, říct cokoliv nás napadne, debatovat o tom, co napadlo někoho jiného a tak. Tohle Čechům nesvědčí, nemají to rádi. Je jim příjemnější, když mají čas si vše v klidu promyslet, vymyslet strategii, nemají rádi ten povyk a tlak, jako my.” (Barbara)

Barbara ještě upozornila na jednu věc, která jí ve srovnání se Španělskem přišla velmi zvláštní a to oslovování akademickými tituly.

“Taky jsem si tu všimla toho, že v práci se klade velký důraz a důležitost na akademické tituly. Na to, abys oslovovala člověka, se kterým chceš mluvit titulem, inženýre ad. To ve Španělsku neexistuje. Ve Španělsku je důležité, abys s učitelem nebo jednala jako s osobou, člověkem, ne inženýrem, magistrem atd., ale na to se tu klade velký důraz. Třeba v pracovních e-mailech je tu důležité podepisovat se se všemi tituly. Na druhou stranu, když si ve Španělsku napíšeš ke jménu titul, dáváš tím najevo svoji aroganci.” (Barbara)

Zkušenost s českými nadřízenými a českým pracovním kolektivem má i Gabriel, který pracoval například jako obchodní zástupce jedné z velkých českých společností pro oblast Španělska a Latinské Ameriky. Jak u nadřízených, tak u kolegů ovšem narazil na jejich konzervativní náhled na věc.

“Češi mají podle mě takový konzervativní náhled na život, na hodně aspektů pracovního i soukromého života. Neexistuje tu nějaká snaha otevřít se sami sobě a otevřít se neznámému a něčemu novému. Češi jsou hodně konformní, třeba jdou do baru a dávají

si pořád to samé, nemají moc touhu zkoušet něco nového, nechtějí opustit svůj pohodlný, známý prostor. Nemají odvahu udělat něco jinak, neobvykle. [...] no a tak jsem se naučil, jak to chodí v mezinárodním obchodě, celý ten proces. Ale zase jsem narazil na tu českou vizi toho, jak se má co dělat. Čech prostě pořád bude zůstat v tom, co zná, a na všechno ostatní ti vždycky řekne “Ne, má se to dělat tak a tak, a tak to tak uděláme.” (Gabriel)

O podobné zkušenosti se podělili i Vítek a Simona. Vítek pracuje na vývoji výzkumného pracoviště v Dolních Břežanech.

“Mám zkušenosti jen z mojí laboratoře, ale Češi, kteří dřív nikdy nepracovali v mezinárodním prostředí, mají jednu společnou věc. Šéf jim řekne, co mají dělat, tak to udělají, ale nepřemýšlí o tom. Nesnaží se to nijak vylepšit, udělat něco navíc, něco nového, nehledají lepší varianty. Je to, jako by jim chyběla touha být iniciativní. Ve Španělsku, když tě tvoje práce zajímá, snažíš se jí pořád nějak vylepšovat, taky se dohaduješ víc o podmínkách smlouvy, o platu, výhodách, pojištění a tak. To Češi moc nedělají, nejdou za svým šéfem a nestěžují si, že chtějí vyšší plat, nebo že se jim tohle a tamto nelíbí. To my Španělé, jsme ve stěžování mistři světa.” (Vítek)

Simona pracuje na manažerské pozici ve španělské továrně na náhradní automobilové díly na lounsku.

“Tady je moc těžké prosadit jakoukoliv změnu. Lidi tady mají takové nepružné myšlení, jsou cuadrículados. Drží svoje myšlenky jen uvnitř určitého rámce a za něj prostě nepůjdou. Vyhovuje jim taková forma práce, kdy jim řekneme, co, jak a kdy mají udělat a oni to jednoduše udělají. Nepřemýšlí o tom, prostě přijdou do práce, udělají, co mají a za osm a půl hodiny odejdou. Nikdy neudělají nic navíc, neřeknou vlastní názor, nepřijdou s nějakým jiným řešením, nechtějí být iniciativní. Mnohem víc si cení svého volného času, a to ne jen dělníci, ale i ti nad nimi, přijdou, odpracují si, co musí a i kdyby měl být konec světa, oni v práci déle nezůstanou, aby něco dodělali, prostě padne pátá hodina a jdou domů. Proto máme i velké problémy najít schopné zaměstnance do vedoucích pozic, nikdo to totiž nechce dělat, všem stačí, to co mají, a víc nechtějí.” (Simona)

Karolína v českém prostředí pracuje zatím krátkou dobu a navíc v instituci spoluzřizované španělskou vládou, nicméně mezi jejími kolegy je i několik Čechů. Jak sama říká, vidí rozdíl v přístupu k práci, ale ten český, více pragmatický, se jí líbí víc.

“Zdá se mi, že mají jiný přístup k práci. Mají jiný způsob práce a myslím, že víc efektivní způsob. Jak to říct, Češi přijdou do práce v osm ráno, nechodí pozdě, ale taky

pozdě neodcházejí, ledaže by se stalo něco supervýjimečného. Asi proto taky tak nemají rádi dělat neužitečné věci, takže když něco dělají, nekoukají moc na formu, nedělají věci navíc, které nejsou potřeba. Alespoň u nás v práci to je tak, že když kolegu poprosím o nějaké materiály, připraví mi je tak, aby to byly “čisté informace”, a tím mi ušetří spoustu času, nemusím pak pročítat spoustu věcí, které mi k ničemu nejsou a vybírat z nich to, co potřebuji.” (Karolína)

Díky tomu, že se Karolína v práci setkává i se zástupci českých firem a zúčastňuje se jejich setkání, všimla si, že je značný rozdíl, jak jednají s ní a jak s jejím kolegou, který pracuje na stejné pozici.

“Taky se mi zdá, že je tu pro ženy těžší sehnat dobrou práci, protože jí tu spíš získá muž, i kdyby ti dva měli stejné vzdělání, schopnosti a tak. Samotné se mi tu stalo, že při jedné akci pořádané naší kanceláří, jsem se setkala s několika místními podnikateli. Byli jsme tam s M. (druhý stážista ze stejné univerzity jako Karolína, pozn. autorky) a ti chlapi vždycky mluvili jen s M., nikdy se na mě ani nepodívali, i když věděli, že taky mluvím plynule anglicky, všechno řešili jen s M. Pak se nás jednou, teda M., se zeptal, co tu vlastně děláme, takže M. řekl, že jsme stážisti a ten pitomec se na mě otočil a prohlásil, že to je pro mě asi ideální práce, že stačí jen že jsem hezká a umím se hezky usmívat.” (Karolína)

4.3.6 Dochvilnost, organizace a řád

Češi jsou v očích španělských narátorů dochvilní a velmi organizovaní. Rádi svůj program plánují poměrně dlouho dopředu a stejně tak rádi používají diáře.

“[...] co mi tu moc líbí je, že si hodně vážíte volného času, takže je pro vás důležitá dochvilnost. Otravuje vás, když někdo přijde pozdě. Já třeba vím, že pro moje přátele je důležitá každá minuta. Takže když přijdu o deset minut později, pro ně je to deset minut, které mohli využít k tomu, že mohli ještě něco udělat. A co víc, milujete diáře a plánování. Ve Španělsku to moc oblíbené není, ale co žiju tady, taky jsem si už diář pořídila.” (Barbora)

“Češi jsou hodně organizovaní, potřebují dost času všechno naplánovat. Proto jsou tu tak oblíbené diáře, vsadím se, že jeden máš určitě v kabelce. Určitě tam máš všechno pečlivě zapsané a nechanou maličkou rezervu, aby jsi na schůzky nepřišla pozdě. Tohle se ve Španělsku tak moc nenosí, ale mě se to celkem líbí.” (Gabriel)

“Libí se mi, jak v sobě ještě pořád máte něco z minulosti, z Rakouska-Uherska. Libujete si v pravidlech, máte rádi všechno dopředu naplánované. Práce od do a po ní si užít svůj volný čas, o víkendu jet na chatu. To všechno má svůj řád. Ve Španělsku tohle všechno probíhá víc spontánně, nic se moc neplánuje dopředu, spíš se improvizuje.”
(Jakub)

4.3.7 Denní režim

Většina respondentů neopoměla připomenout odlišnost denního režimu. Počínaje ranním vstáváním a ukládáním se k spánku konče. S tím samozřejmě souvisí i odlišné časy, ve kterých v jednotlivých zemích lidé běžně obědvají, či večeří. Narátoři se shodli, že tato změna je pro ně velmi těžkým a v mnohých případech nemožným krokem.

“Hodně tu dbáte na denní režim, takže skoro všichni chodíte obědvat mezi půl dvanáctou a jednou hodinou. Jste na to tak prostě naučení a tak se toho držíte. Když jsem sem přijel, vůbec jsem to nechápal. Já ještě ani nedosnídal a kolegové už chodili na oběd. Ale tady je to všechno posunuté. Vstáváte dřív, chodíte dřív do práce, obědváte dřív, z práce taky chodíte dřív, nakupujete a večeříte dřív a chodíte většinou i dřív spát. Zkoušel jsem se tomu přizpůsobit, ale večeřet v 6 večer a jít spát v 1 ráno, to jednoduše nedokážu. V 11 mám hlad a dřív než v 1 neusnu, zkoušel jsem to, ale prostě to nejde.” (Vítek)

Kromě časů jídla někteří narátoři upozornili i na odlišnost významu společného oběda či večeře.

“Tady v Čechách se jí dřív, než ve Španělsku a vůbec to tu má jiný význam, než u nás. Řekla bych, že Španěl žije proto, aby jedl, zatímco Čech jí, proto aby žil. Ve Španělsku nejde o to jídlo samotné, ale o to, že se sejde celá rodina. Je to taková společenská událost. Při večeři mluvíme o tom, co se za celý den událo, a proto na sebe s jídlem taky čekáme a taky u nás večeře nebo obědy zaberou mnohem víc času. To se tady moc nepěstuje, ale já se to doma snažím udržovat a vést tak i naše děti.” (Valerie)

Karmen sice není vdaná za Čecha a svou domácnost může vést, jak je zvyklá ze Španělska, ale rozdílný přístup k dennímu režimu vnímá jak v práci, tak v soukromém životě.

“[...] s dětmi ve školce moc nejím, je tu nastavený takový režim, že děti tu na mě jedí příliš brzy. Ale taky jsou mnohem ukázněnější, než španělské děti. Ty když se pustí do jídla, je to všude možné, po českých dětech skoro nezůstane nepořádek [...] Moji rodiče za mnou přijeli na návštěvu, přijeli se podívat na naší malou, to bylo nějak z kraje podzimu.

Šli jsme na večeři a maličkou vzali sebou. Lidé se na mě dívali s despektem už ve chvíli, kdy jsem s kočárkem do restaurace přijela, ale je to nekuřácká restaurace, tak na tom nevidím nic špatného. Malá spinkala spokojeně v kočárku a my se dobře bavili. Kolem deváté hodiny večer jsem viděla, jak se na mě dívalo víc a víc lidí a v jejich výrazech jsem četla, jak si o mě myslí, že jsem špatná matka, že batole v tomhle věku už má být dávno doma v postýlce a ne nikde venku. Já na tom ale nevidím nic špatného. Naše malička spokojeně spala stejně jako by spala doma. Ve Španělsku je to normální, tady ne.”
(Karmen)

4.3.8 Náboženství

Problematika náboženství se během rozhovorů neobjevila tak často, jak by se v případě Španělů dalo očekávat vzhledem k tomu, že v této rovině existuje mezi vybranými zeměmi značný rozdíl, zatímco Španělsko patří mezi nejkatoličtější země Evropy, o České republice s přibližně 70% populace bez vyznání, se často hovoří jako o nejateističtější zemi v Evropě.

Nejvíce tento rozdíl obou kultur zaujal Karlu. Pouze ona a Jakub patří mezi praktikující katolíky a navštěvují zde mše.

“Největší překvapení tady je pro mě váš postoj k náboženství. Nejste katolíci, ale slavíte Vánoce a Velikonoce. A pak taky, ve Španělsku se všechno odehrává v kostele - křty, svatby, pohřby. Všechny nejdůležitější chvíle lidského života jsou spojené s církví. Z té taky vychází to, jak se máme chovat. Ale tady, křty se skoro nekonají, svatby nejčastěji probíhají na úřadech nebo se vůbec nekonají a pohřby, to mě teď naposledy zarazilo nejvíce, jak tu vnímáte smrt. Mám tu jednu kamarádku Češku a ta má spolubydlící. Nedávno mi řekla, že babička té spolubydlící je docela vážně nemocná. Včera jsem se svojí kamarádkou mluvila a ona mi řekla, co se jí se spolubydlící přihodilo. Zeptala se jí, jak se má její babička a spolubydlící jí řekla, že babička před několika dny zemřela. Tohle vůbec nechápu, nebylo na ní prý vůbec nic znát. To je úplně neuvěřitelné, pro mě nepochopitelné. Když někdo zemře u nás, sejde se celá vesnice, za toho zemřelého se slouží mše, jeho rodina se na několik dní zavře s tělem zemřelého doma a tam ho oplakává. Pak je velký pohřeb v kostele. Všechno je to spojené s Bohem a církví. Ale tady, ani její spolubydlící na ní nepoznala, že se něco takového stalo a ten pohřeb, jak to udělají? To tu babičku prostě jen pohřbí do země bez kněze? Vůbec tenhle životní styl nechápu.” (Karla)

Barbara se ve svém vyprávění také dotkla tématu náboženství. Přestože není praktikující jako Karla, i pro ní je například představa svatby pouze na úřadě velmi vzdálená. Na druhou stranu ale vidí absenci významu církve jako velmi osvobozující.

“[...] ale něčeho jsem si tu všimla. Třeba sex. Co se toho týče, my za všechno cítíme vinu, pořád si připadáme, že hřešíme. Náboženství nám říká, že jsme špatní a tady? Ne. Neexistuje tu tenhle pocit viny a hříchu. Já to obdivuji. Tohle se mi nelíbí na Španělsku. Pocit provinění za všechno. Tady jste víc svobodní, cítíte se svobodní. To se mi moc líbí.”

4.3.9 Číšníci a péče o klienta

Velmi častým bodem vyprávění se stali číšníci a chování k zákazníkovi v restauracích. Chování číšníků španělstí narátoři považují za hrubé a často nevychované. Velmi komplexně tento problém dokázal vystihnout narátor Vilém.

“Ve Španělsku se klade velký důraz na péči o zákazníka, zato tady v Čechách mi to přijde na příšerné úrovni. Je tu spousta barů, hospod a restaurací, ale všude to probíhá víceméně stejně. Přijdeš tam, obsluha tě zaregistruje, přinese ti menu, odejde, pak přijde zapsat objednávku, přinese ti jídlo a pak účet. Ve Španělsku je to jinak, tam se číšníci o hosta opravdu starají, mají takový víc proaktivní přístup. Snaží se ti doporučit jídlo nebo pítí, snaží se ti k tomu jídlu dopřát něco navíc, berou svoji práci hodně i jako obchod a snaží se ti jídlo nebo pítí prodat. Na druhou stranu, tady číšníci automaticky očekávají spropitné, a když jim ho nedáš, jsi pro ně arogantní a nevychovaný. Ve Španělsku se dává spropitné jako odměna za péči, kterou ti číšník věnoval. Je to tedy na tobě, když jsi spokojená, necháš mu spropitné, když ne, nic mu nedáš, ale nebudeš za to muset trpět opovržlivé pohledy.”

4.3.10 Zouvání bot

Zvyk zouvat si boty při vstupu do domu sice zmínila pouze narátorka Barbara, nicméně jeho význam nelze opomíjet.

“[...] pozvala mě k sobě domů. Já jsem přišla a vešla do bytu v botách. Všichni na mě zůstali zírat s tvářemi vytesanými z kamene. Já pokrčila rameny a nechápala jsem a najednou jsem je viděla všechny bez bot a já “uuuu...” (vyvalí oči a předstírá omluvný výraz) “...tady se zoufají boty, to jsem nevěděla” a ona mi řekla, že to nevadí, protože jsem cizinka a tohle jsem nevěděla, ale já viděla, jak trpí, takže od té doby vím, že když tady v Čechách vcházím do domu, musím si zout boty.” (Barbara)

4.3.11 Domáci mazlíčci

Češi jsou v očích španělských narátorů velkými milovníky domácích mazlíčků. Většinou z nich neunikl fakt, že jsou zde velmi oblíbení psi a domácí mazlíčci obecně. Zároveň je pro ně překvapující, že zde mohou psi například do restaurací, protože ve Španělsku je pes stále vnímán jako hlídač domu a kočka slouží na chytání myši.

“Tady můžeš jít do restaurace se psem, to ve Španělsku neexistuje. Španělsko je v tomhle smyslu primitivní, zaostalé. Tam zvířata neznamenají nic. Pes je dobrý na to, aby hlídal dům a kočka lovila myši. Tečka.” (Gabriel)

5 Zhodnocení výsledků

Cílem diplomové práce byl popis prožitku kulturního střetu, který zažívají Španělé přicházející do České republiky. K naplnění tohoto cíle došlo provedením 13 narativních interview a na základě těchto poznatků byla, s přihlédnutím ke skórum ČR a Španělska v konceptu kulturních dimenzí, vyhotovena doporučení, jenž budou využitelná v profesní i soukromé sféře reálného života. Identifikace těchto odlišností a upozornění na ně může napomoci k eliminaci konfliktů plynoucí ze vzájemné mylné interpretace chování příslušníků pocházejících z jiných zemí nebo-li jiných kulturních prostředí. Na základě provedeného empirického šetření bylo identifikováno 11 hlavních konfliktů.

Jazyk

Prostor, který narátoři věnovali českému jazyku, jasně naznačuje jeho význam pro život této skupiny v České republice. Přestože někteří z narátorů nepovažují jeho znalost za nezbytně nutnou, většina z nich se shoduje na opaku. Jak se během rozhovorů ukázalo, jeho znalost je velmi důležitá například u lékaře, v nemocnicích a úřadech atd. V případě mladších lékařů je sice většinou možné domluvit se anglicky, ale při řešení zdravotního problému v nemocnici je nutné mít na paměti, že drtivá většina personálu hovoří jen česky, a tak se neznalostí alespoň základní slovní zásoby potenciální španělský pacient vystavuje zbytečných komplikacím a případnému vzniku nepříjemných situací.

Dalším důvodem, proč by se příchozí do České republiky neměli vyhýbat studiu základů češtiny, je nízká úroveň znalosti jiného, než českého jazyka mimo Hlavní město Prahu. V případě, že tedy nově příchozí jedinec nechce zůstat jen v Praze, bez češtiny se neobejde. Na druhou stranu se lidé žijící v těchto regionech obvykle více snaží cizinci pomoci a porozumět mu.

Jak lze v některých výpovědích spatřovat, neznalost českého jazyka může mít negativní dopad na mezilidské vztahy na pracovišti. Jak španělští narátoři často uváděli, jsou pro ně důležité vztahy jak na pracovišti, tak mimo něj. Pokud ale cizinec nehovoří česky, a ani se o to nepokouší, sám se ze skupiny vylučuje. Na druhou stranu management společností zaměstnávajících cizince by neměl toto opomíjet a měl by podporovat jejich integraci mezi české kolegy i jinak, než pouze možnostmi docházet na kurzy češtiny, protože pracovní vytížení neumožňuje jedinci pravidelně se kurzu účastnit.

Snaha o užití češtiny ze strany cizinců naopak obvykle poměrně dobře slouží jako prvek “bořící ledy” a ze strany Čechů je velmi kladně vnímána. Drobnost, kterou může být třeba pouhý pozdrav v češtině, v mnoha případech dokáže získat Čecha na stranu cizince stojícího proti němu, Češi se pak obvykle chovají vstřícněji a otevřeněji.

Vřelost, otevřenost, přátelství a emoce

Obyvatelé České republiky jsou v očích Španělů chladní, uzavření a odtažití. V tomto bodě je možné vidět platnost kulturní dimenze individualismu. V této dimenzi sice obě země skórují jako spíše individualistické až individualistické, nicméně v evropském kontextu se Španělsko projevuje jako země kolektivistická. Obdobně je možné tento jev také přičítat i rozdílu v dimenzi vyhýbání se riziku. Navzdory tomu, že obě země skórují vyššími hodnotami tohoto indexu a tíhnout tak spíše k vyhýbání se riziku, Česká republika je ta, která vychází jako země s nižším UAI a pro jejíž obyvatele je tak charakteristický klidnější projev, který se může jevit lhostejně či chladně.

Na základě výsledků výzkumu lze tvrdit, že z počátku je obtížnější navázat s Čechy kontakt, protože jsou Češi zprvu spíše nedůvěřiví, odtažití a k tomu, aby se vůči cizinci otevřeli, potřebují více času a získat vůči nově přichozímu důvěru. Když se tak ale stane a dochází obvykle k vzniku hlubšího přátelství, než je běžné ve Španělsku. Odlišný je částečně i projev přátelství. Zatímco ve Španělsku se tyto projevy přátelství nejvíce odehrávají na bázi slov, v České republice se přátelství projevuje činy jednotlivců. Na základě výpovědí narátorů lze vyzdvihnout tři faktory, které tomuto procesu mohou napomoci: čas, čeština a bar. Čeština jako projev snahy přiblížit se, alkohol jako jakýsi uvolňovač emocí a čas, který Čech potřebuje k získání důvěry vůči cizinci.

Poměrně negativně je v české společnosti vnímáný hluk. Například v prostředcích hromadné dopravy není běžné, aby se spolu začali bavit do té doby neznámí lidé. Většina cestujících využívá čas v dopravních prostředcích například k četbě, poslouchání hudby či hrám na mobilních telefonech či tabletech. Verbální projev Čecha je zpravidla méně hlasitý, než u Španěla a obdobně je méně expresivní a obsahuje například méně gestikulace. To je velmi vhodné mít na paměti na veřejných místech, obzvláště v čekárnách u lékaře, na úřadech, v dopravních prostředcích atd.

Forma pozdravu a fyzický kontakt

Význam a vnímání dotyků a fyzického kontaktu se v těchto dvou zemích velmi liší. Zatímco pro Španěla je charakteristický častý fyzický kontakt i kratší vzdálenost mezi

mluvčími, ve styku se zástupcem české kultury může toto vyvolat v lepším případě překvapení, v horším poměrně reakci, obdobně jako španělská forma pozdravu, tedy polibek na tvář.

Schopnost říci “ne”

Češi jsou ze španělského pohledu více přímí, pragmatičtí a nečiní jim tak výrazný problém říci někomu ne či vyjádřit svůj nesouhlas. Zatímco v kolektivní španělské společnosti je toto výrazně potlačováno jako možná příčina vzniku konfliktu a narušení vazeb kolektivu, v českém prostředí je nesouhlas obvykle považován za výraz vůle jedince a jako takový je respektován.

Pracovní vztahy

V pracovní sféře se více projevuje větší míra českého individualismu. Zatímco pro Španěly je přirozené pracovní prostředí založené na užším vztahu podobajícího se rodinným vazbám a vzájemné pomoci a podpoře mezi členy této skupiny. Češi se snaží poměrně striktně oddělit pracovní a soukromý život, což se projevuje například i v tom, že zpravidla nezůstávají v práci déle, než je předepsaná pracovní doba.

Jak se ukázalo, Češi jakožto nadřízení si velmi cení dodržování termínů a slibů, zatímco Španělé mají tendenci hodně slibovat, ale tyto sliby a dohody neplnit. Zde se otevírá velký prostor pro vznik poměrně zásadního charakteru. Obě strany by v tomto případě měly mít na paměti, že slib daný českému nadřízenému obvykle sám od sebe “nevyšumí” a nezapomene se na něj a na druhou stranu by se měla česká strana pokusit vzniku tohoto nedorozumění předem zabránit.

Při formálních jednáních je velmi důležité mít na paměti význam používání akademických titulů. Zatímco ve Španělsku představuje používání akademického titulu projev arogance či namyšlenosti, v České republice má obdobný efekt jeho nepoužití při oslovení. Jinak řečeno, v České republice je kladen velký důraz na oslovování titulem, který daná osoba získala, což vede k vytváření určité vzdálenosti obou osob. Oproti tomu ve Španělsku je kladen větší důraz na jednání s člověkem jakožto lidskou bytostí a je tedy běžné oslovení křestním jménem, čímž mezi těmito osobami vzniká užší vztah.

V případě “řadových” pracovníků jsou Češi z pohledu Španělů málo iniciativní a mají málo pružné myšlení. Dle zkušeností narátorů Českému zaměstnanci víc vyhovuje systém práce, kdy mu nadřízený řekne co a jak dělat a on či ona to udělají. Zároveň mají

pragmatičtější přístup k práci. Nepotrpí si tolik na formu, na kterou je kladen velký důraz ve Španělsku, ale užitečnost odvedené práce.

Dochvilnost, organizace a řád

Jak již bylo zmíněno v oddíle zabývajícím se pracovní sférou života, Češi dbají na dodržování slova a s tím související dochvilnost. Češi mnohem více plánují a organizují svůj čas. Zatímco ve Španělsku je možné domluvit se na večerní program odpoledne téhož dne, v českém prostředí tato spontaneita do určité míry chybí. Díky tomu jsou Češi poměrně citliví na dochvilnost, protože obvykle mají předem čas zorganizovaný tak, aby stihli co nejvíce aktivit a pozdní příchod tento řád narušuje, čímž se stává nežádoucím. Plánování soukromých aktivit, včetně setkání s přáteli, tak zpravidla probíhá v horizontu několika dnů či týdnů.

Denní režim

Denní režim a časy oběda či večeře jsou dalším z bodů, který je v podání Čechů a Španělů velmi odlišný. Češi jsou zvyklí svůj den začínat zpravidla dříve, než Španělé a tomu odpovídá i čas určený k obědu či večeři. Zatímco Španělé jsou zvyklí obědovat kolem třetí hodiny odpoledne, pro Čecha je běžný čas k jídlu poledne a analogicky k tomu je odlišný i čas večeře. Zároveň, protože Češi jsou zvyklí svůj den začít dříve, dříve pro ně i končí. Obdobný rozkol vzniká i v případě návštěv barů či diskoték. Zatímco Španělé se za zábavou scházejí nejdříve kolem 23. hodiny, Češi obvykle mnohem dříve a domů se vrací mezi půlnocí a druhou hodinou ranní.

Velmi odlišné je i vnímání jídla zástupci obou kultur. Zatímco v České republice je běžnější přístup k jídlu jako základní lidské potřebě zajišťující přežití, ve Španělsku nabývá i dalšího, sociálního, rozměru. Jak vyjádřil jeden z narátorů, hlavní rozdíl spočívá v tom, že Češi jedí, aby žili, zatímco Španělé žijí, aby jedli. Význam společného jídla vychází z důležitosti, která je ve Španělsku přikládána rodině. Z toho důvodu není ve Španělsku běžné, aby členové rodiny jedli odděleně, jak je tomu v České republice, nicméně se schází alespoň ke společné večeři, která trvá nepoměrně déle, než-li ta česká, právě proto, že během ní si členové rodiny sdělují své zážitky atd., a má tedy i socializační funkci.

Náboženství

Téma náboženství se objevilo v několika rozhovorech, nicméně zdaleka nehrálo tak zásadní roli, jak by se dalo vzhledem k náboženské situaci v obou zemích očekávat. V

tomto bodě dochází u Španělů ke stavu, který by se dal nazvat dezorientací, protože jejich život je s církví úzce spjat. Zásadní milníky každého lidského života jako je narození dítěte, svatba či pohřeb jsou zasazeny do církevního rámce, který zde chybí.

Na druhou stranu, dle některých narátorek je absence tohoto velmi úzkého spojení života jedince s církví velmi osvobozující a vede k méně stresujícímu životu.

Číšníci a péče o klienta

Velmi častým bodem vyprávění se stali číšníci a chování k zákazníkovi v restauracích. Chování číšníků španělští narátoři považují za hrubé a často nevychované. Hlavním rozdílem je v tomto směru větší zainteresovanost číšníků a vřelejší vztah ke klientovi. Určitou roli při vzniku tohoto rozdílu by mohl být odlišný způsob vnímání jídla.

Zouvání bot

Zvyk zouvat si boty při vstupu do domu sice zmínila pouze jedna narátorka, nicméně jeho význam nelze opomíjet, protože vstup do obytných částí domu či bytu v botách stále představuje určité tabu.

Domácí mazlíčci

Češi jsou milovníci domácích mazlíčků. Pes, kočka či jiný domácí mazlíček je v nemálo případech považovaný za člena rodiny a tento vztah společnosti se navenek projevuje stále více. V České republice je tak stále běžnějším jevem vidět psa v restauraci, v obchodech nebo třeba muzeích. Španělé domácí zvířata jako jsou psi nebo kočky vnímají stále jako hlídače domu či lovce myši.

6 Závěr

Cílem diplomové práce bylo popsat prožitek kulturního střetu, jenž zažívají Španělé žijící v ČR a vyhotovit na jeho základě možná doporučení, která mohou napomoci k eliminaci konfliktů plynoucích ze vzájemné mylné interpretace chování příslušníků pocházejících z jiných zemí nebo-li jiných kulturních prostředí. Cíle bylo dosaženo provedením narativních interview, na jejichž základě mohly být identifikovány hlavní konfliktní body.

Na základě narativních rozhovorů bylo vymezeno 11 oblastí života, na které narátoři kladli důraz a ve kterých dochází ke střetu vzniklého na základě kulturní diverzity. Absolutně nejproblematictější bodem života na území České republiky je český jazyk, který pro mnohé respondenty představuje prakticky nepřekonatelný problém vzhledem ke své obtížnosti co do gramatiky, to do výslovnosti. Na druhou stranu jsou si ale narátoři vědomi toho, že alespoň základní znalosti českého jazyka, je třeba si osvojit. Druhým bodem je uzavřenost, odtažitost, nedůvěra či “chlad” Čechů vůči svému okolí a cizincům obecně, který narátoři vnímají značně negativně. Nicméně obratem dodávají, že spřátelit se s Čechem zabere o něco více času, takové přátelství je mnohem hlubší, než přátelství ve španělském podání. Dalším bodem, který částečně souvisí s předchozí konfliktní situací je forma pozdravu a vnímání fyzické kontaktu obecně. Zatímco Španělé jsou “kontaktním” národem a jako formu pozdravu používají polibek na tvář v České republice je toto vřelé gesto nahrazováno chladným a poměrně neosobním podáním ruky. Češi jsou svými španělskými spoluobčany také vnímání jako přímější. Zatímco pro Španěla není lehké, říci někomu do očí “ne”, Češi s tímto nemají problém. Vztahy na pracovišti opět zrcadlí větší sklon Čechů k individualitě. Zatímco pro španělské pracovníky je standardní pracovní prostředí založené na úzkých mezilidských vazbách, Češi si více hledí své vlastní práce, vůči kolegům jsou spíše lhostejní a vztahy vzniklé na pracovišti málokdy přesahují hranice profesního života. Český nadřazený od svých podřízených striktně vyžaduje dodržování termínu a plnění slibů a v případě nedodržení jednoho či druhého vyžaduje vysvětlení. Na rozdíl od Španělska je v České republice kladený značný důraz na oslovení akademickými tituly, což je především v pracovní sféře, velmi důležité dodržovat, protože porušení této normy může být vyloženo jako nedostatek úcty a respektu. Na druhou stranu, používání akademického titulu je ve Španělsku považováno za projev arogance a nadřazenosti dané osoby a ta je tak vnímána značně negativně. Španělští narátoři, kteří

mají zkušenosti s Čechy jako řadovými zaměstnanci nebo přímo podřízenými se také shodli na tom, že Češi mají poměrně nepružný přístup k práci a nemají potřebu být příliš iniciativní, naopak jim více vyhovuje jasné zadání úkolu a postup jeho řešení. Češi si dle narátorů potrpí na dochvilnosti, organizaci a plánování volného času, což se projevuje například i výrazně větší oblibou diářů v České republice. Nesnadný úkol pro Španěly žijící v ČR je přizpůsobení se jinému dennímu režimu. Den v Čechách začíná dříve a od toho se odvíjí i dřívější časy oběda či večeře, či doba, kdy se vyráží za zábavou. Navíc, zatímco Čech jí, aby přežil, Španěl žije proto, aby jedl. To znamená, že jídlo v podání Španělů nepředstavuje pouze ukojení jedné ze základních lidských potřeb, ale má především socializační význam. Zcela odlišná náboženská situace se také částečně promítla do vyprávění oslovených narátorů. Faktická absence církevní příslušnosti a náboženského vyznání v ČR v narátorech vyvolává pocity zmatenosti. Vzhledem k tomu, že ve Španělsku se život jedince od jeho narození do smrti prakticky řídí církevními pravidly, jejich absence v ČR vyvolává pocit dezorientace. Zároveň ji někteří narátoři ale shledávají velmi osvobozující a prospěšnou pro život. Dalším konfliktním bodem je chování číšníků a péče o zákazníka obecně, která je ze španělského pohledu hrubá a nedostatečná. Zatímco španělský číšník klientovi rád například doporučí jídlo či pití, charakteristická česká obsluha se omezuje na zapsání objednávky a přinesení jídla a pití. Předposlední konfliktní situací je česká norma zouvat si boty při vstupu do obytných částí domu. Tento zvyk není ve Španělsku příliš běžnou záležitostí, nicméně porušení této normy se v ČR dá označit za tabu. Poslední odlišností, které si španělští narátoři všimli, je vztah Čechů k domácím mazlíčkům. Zatímco v ČR jsou kočky či psi velmi ceněni, ve Španělsku je na ně nazíráno jako na obránce obydlí a lovce myší.

7 Seznam použitých zdrojů

7.1 Tištěné zdroje

BENEDICT, Ruth. *Kulturní vzorce*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-212-7.

BERRY, John W. *Cross-cultural Psychology: Research and Applications*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. ISBN 0521646170.

BROUČEK, S. a kol. *Základní pojmy etnické teorie*. Český lid, 1991, roč. 78, č. 4, s. 237-257. ISSN 0009-0794.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vydání. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0139-7.

DeVITO, Joseph. *Základy mezilidské komunikace*. 6. vydání. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 8024720183.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Antropologie multikulturních společností: Rozumět identitě*. 1. vydání. Praha: TRITON, 2007. ISBN 978-80-7254-925-2.

GEERTZ, Clifford. *Interpretace kultur*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 80-85850-89-3.

GELLNER, Arnošt. *Národy a nacionalismus*. Praha: Josef Hříbal, 1993. ISBN 80-901381-1-X.

HOFSTEDE, Geert. *Kultury a organizace: Software myslí*. 1. vydání. Praha: LINDE nakladatelství s. r. o., 2007. ISBN 80-86131-70-X.

HROCH, Miroslav. *Na prahu národní existence*. Praha: Mladá fronta, 1999. ISBN 80-204-0809-6.

JŘINCOVÁ, Božena. *Efektivní komunikace pro manažery*. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 8024773899.

KROEBER, A. L., KLUKHOHN, Clyde. *Culture: A critical review of concepts and definitions*. Cambridge: The Harvard University, 1952.

LIPMANN, Walter. *Public opinion*. New York: Penguin Books, 1946.

MASARYK, Tomáš Garrigue. *Nová Evropa: stanovisko slovanské*. Brno: DOPLNĚK, 1994. ISBN 80-85765-29-2.

NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-20006281.

NIKLESOVÁ, Dana. Charakteristika, cíle a problémy interkulturní komunikace. *Acta Oeconomica Pragensia, roč.*, 2006, 14.4.

NOVÝ, Ivan, BEDRNOVÁ, Eva. *Psychologie a sociologie řízení*. Praha: Management Press, 2007. ISBN 8072611690.

NOVÝ, Ivan, SCHROLL-MACHL, Sylvia. *Spolupráce přes hranice kultur*. Praha: Management Press, 2007. ISBN 8072611216.

PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie*. 2. vydání. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-280-5.

PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova*. 1. vydání. Praha: ISV nakladatelství, 2001. ISBN 80-85966-72-2.

PRŮCHA, Jan. *Interkulturní komunikace*. 1. vydání. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3069-1.

SOUKUP, Václav. *Antropologie: teorie člověka a kultury*. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-432-8.

THOMAS, Alexander a kol. *Handbook of intercultural communication and cooperation: Basics and Areas of Application*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2010. ISBN 3525403275.

TŘEŠTÍK, Dušan. *Češi: Jejich národ, stát, dějiny a pravdy v transformaci*. Brno: DOPLNĚK, 1999. ISBN 80-7239-013-9.

URBAN, Lukáš a kol. *Masová komunikace a veřejné mínění*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 8024774550.

7.2 Internetové zdroje

BRUECK, Frank, KAINZBAUER, Astrid. *The Cultural Standards Method: A Qualitative Approach in Cross-cultural Management Research*. Vienna University of Economics and Business Administration, Center for International Studies. © 2014. [cit. 2014-12-15]. Dostupné z WWW: http://ecsocman.hse.ru/data/758/644/1219/cross_cult.pdf.

CHERRY, Kendra. *What is the Superego?*[online]. Abouteducation.com, [cit. 2015-01-20]. Dostupné z WWW: http://psychology.about.com/od/sindex/g/def_superego.htm

Český zastupitelský úřad v Madridu. *Španělsko: Souhrnné teritoriální informace*. Businessinfo.cz, © 2014. [cit. 2015-01-15]. Dostupné z WWW: <http://www.businessinfo.cz/cs/zahranicni-obchod-eu/teritorialni-informace-zeme/spanelsko.html>.

EUROPEAN VALUES STUDY. *Participating countries*. [online]. Tilburg: Tilburg University, Faculty of Social and Behavioural Sciences, © 2014. [cit. 2015-01-15]. Dostupné z WWW: http://www.europeanvaluesstudy.eu/frmShowpage?v_page_id=3256487407031894.

HOFSTEDDE, Geert. *Czech Republic in comparison with Spain*. The Hofstede Centre, © 2015. [cit. 2015-01-20]. Dostupné z WWW: <http://geert-hofstede.com/czech-republic.html>.

MEIERWERT, Sylvia, DUNKEL, Amanda. *Culture Standards and their impact on teamwork – An empirical analysis of Austrian, German, Hungarian and Spanish culture differences*. Journal for East European Management Study, © 2015. [cit. 2015-01-22]. Dostupné z WWW: <http://www.econstor.eu/bitstream/10419/90196/1/769092802.pdf>.

Policie ČR – Služba cizinecké policie. *Statistiky*. [online]. © 2015. [cit. 2015-01-03]. Dostupné z WWW: <http://www.policie.cz/clanek/statistiky-885151.aspx>.

THOMAS, Alexander. *Comparing cultures: Systematically Describing Cultural Differences*. Sage Publications [online] © 2015. [cit. 2014-11-23]. Dostupné z WWW: http://www.sagepub.com/upm-data/23125_Chapter_3.pdf.

ZHANG, Xixie. *Cultural standards*. Human Capital Leadership Institute [online] © 2010. [cit. 2015-02-06] Dostupné z WWW: <http://www.slideshare.net/xixie/cultural-standards-ver30>.

8 Přílohy

Příloha 1: Ukázka rozhovoru s narátorkou Barbarou

Handwritten notes in various colors:
- green: *angličtina*
- blue: *na kulturu a sport, volajíc*
- red: *na práci*
- purple: *na poměry / charakter*
- orange: *na občianství*
- yellow: *na lesku, vzhled, sex*
- blue: *na ročníku*
- yellow: *na religiozitu*

Barbara

J: Hola , qué tal?
B: Hola Monika, estoy bien, y tú?
J: Muy bien, gracias. al principio, puedes decirme cuántos años tienes y de dónde vienes?
B: Pues, tengo años y vengo de Bilbao en el País Vasco.
J: Y por favor, puedes decirme dónde trabajas?
B: Aquí trabajo en una empresa norteamericana. entonces hablo el inglés, el francés y el español y la lengua de la empresa es inglés y los compañeros que son checos hablan con nosotros en inglés o en español. En el trabajo muchos españoles no necesitan el checo, entonces no lo estudian o lo estudian pero falta la ilusión porque creen que no lo van a necesitar pero se confunden porque...yo por ejemplo, mira, he tenido accidente de bicicleta y tenía que ir al hospital, tenía que hablar con las "sestry" - las enfermeras y ellas no hablan ni inglés ni español, entonces para sobrevivir necesitas saber checo. Sí, los doctores ya saben inglés, pero hasta que llegas al doctor, tienes que pasar por la recepción, por las enfermeras, entonces tienes que saber checo.
J: Y qué tal el checo?
B: Ay!!! Muy difícil! Casi como el euskera! Es muy difícil, pero soy un poco vaga, soy un poco "liná, liná" pero quiero esforzarme. Porque muchos españoles hacemos una o dos horas a la semana y con eso, no puedes, no. entonces lo que me propuesto ver la tele checa que no entiendo nada, pero a ver, si entiendo algo... y hay que leer mucho y aprendo una palabra al día, hoy he aprendido "pochopení" es understanding, no? Pochopení je třeba. Pero la letra "ř"...oy! Por ejemplo no sé pronunciar la estación "Jiřího z Poděbrad" ...a ver el nombre de esta estación es lo que ningún extranjero pronuncia. Probalo, "Jiriho, Jiřího"
J: Mis amigos tienen problemas con "Strč prst skrz krk"
B: Joder! Qué es? pozn.: zkoušela vyslovit ale nešlo... es como el Kteček, kteček
J: Kteček?
B: A síii, eso es!
J: Vale, cuánto tiempo llevas aprendiendo el checo?
B: A ver, muy mal...llevo 2 años estudiando y hablo no tan bien como quería. Pero la mejor lección fue mi experiencia en el hospital después del accidente de bici... mě bolí mooc, bolí, bolí (smích)
J: Y cuánto tiempo llevas viviendo aquí?
B: Dos años. Elegí Praga porque estaba aburrida. Tenía trabajo, dos trabajos en Bilbao, yo estaba pasando mi vida y yo quería hacer cortometrajes y estas cosas, eso es como conocí a Jakub y bueno y para hacer eso, trabajaba como una IT, informática, muy buen trabajo pero lleno de aburrimiento pero ganas buen dinerito. Pero dije "No, esto es un horror" entonces estaba estudiando audiovisuales y me dijeron "hacer un Erasmus - quieres irte?" y yo "[cho], claro que sí". "Pero tú tienes una casa y trabajo fijo en Bilbao" me dijeron. Y yo "[ba], me da igual, me voy" Y me dan opciones de Londres, Tolouse y Praga. En Londres no quería, ya estuve, todo es

(zvázni a zamrači se), muy triste, no sonríe nadie pero ya me he acostumbrado. Pero el otro día iba con una amiga checa y me dice "¿yo "Quéééé?" y ella .. mire, la señora sonriendo y en metro las dos" y yo "ay Dío, que pasaaaa???" (smích) Y el resto del metro estaba mirando la como esto (podívá se podezřívavě, přívě oči) con sospecha. Luego...me gusta mucho el país y todo, la gente me gusta mucho, lo único que tengo mala experiencia son camareros, el atención al público, al cliente. "Me pones una sopa?" "sí", "Me la calientas?", pero luego con ir a los bares todo es muy bien, toda la gente es simpática. Y luego me di cuenta que muchas cosas es culpa de los extranjeros, que no hacemos esfuerzo de hablar la lengua y hablar directamente inglés y la gente es como "no" (udělá opovrživý/odtažitý výraz). Entonces yo creo que todo mejorá si nosotros, los extranjeros, hacemos un esfuerzo por hablar la lengua para que los checos vean que estamos interesados por vuestra país, vuestra cultura. Conozco un italiano que lleva viviendo aquí, tiene novia checa y casi no sabe decir ni "dobry den" pero bueno, es una cosa que yo no entiendo. Hijo, si tú tienes una novia checa, vives aquí hace cinco años...Cuando vas a los bares o a las tiendas y hablas el checo, la gente es más maja, más simpática, y se ponen contentos. Otra cosa, aquí, en el trabajo, aquí dais mucha importancia a los títulos, titulación Ingeniero, diplomadoo, no sé qué y en España no. En España es importante que el profesor diriges como la persona no como "hola licenciado..." y aquí por ejemplo es importante. En los mails de trabajo es importante que los checos se firman con todas titulaciones, en cambio en España, poner los títulos es como fueras prepotente, es una tontería, pero bueno, es una cosa que es diferente. Luego por ejemplo lo de planificar, osea a los checos ~~les~~ les gusta mucho...les gusta las cosas serias, las estrategias son empujar para hacer un acuerdo, acuerdos por ejemplo de empresas no les gusta. Les gusta que dan tiempo, no me griten, tranquilamente. y nos Españoles tenemos la tendencia un poquito "qué sí, que piensaas, dejate llevar por el sentimiento" y aquí es más tranquilamente, con más desconfianza. La burocracia aquí es terrible, osea en España también, pero me parece que aquí os ganais, mucho papel, papelitos.

En trabajo, pues, tengo los jefes checos, pero que pasa, están muy contaminados con la experiencia internacional, pues más abiertos. Lo que noto es que son cercanos pero siempre hay un espacio, son tus jefes, y no se mezcla la vida personal ni laboral, pero luego en trabajo mis jefes se preocupan, como estás a veces, cuando me caído, eso en España le importa menos. Ellos, si la clave con tu jefe checo es que tenéis ser honesto y cumplir tu palabra. Es muy importante que lo que llevas, cumples. De los checos me gusta eso, verdad, puedo confiar. Entonces, los españoles son muchas veces "sí, yo lo haré...no no no" Si al checo le dices "yo voy a cumplir" y si no lo cumples, hay explicarle por qué. No valen tonterías, ni nada. En ese sentido sí, un jefe checo, no le mientes, cumples los deadlines, vas a tener tu parte y iban la cara por te incluso. Yo tengo buenisima experiencia con mis jefes checos, y me han parecido bien porque me no me ha...sí desaparecido a XY me han dicho, vale es estilo checo es no decir directamente "tu...." pero un poco así bueno, y sabes lo que hay...para que no tengas miedo. Yo creo que depende de la persona también, pero bueno... Luego los compañeros, a ver es difícil crear amistad. Necesitas un poquito un bar. Luego, mis compañeros checos, no ya jefes, no son competitivos, los

11 88

11 88

plu-ord

88

españoles son un poco más amables, me dan una sensación. Cada uno tiene su trabajo y le da igual que trabajen él. Pero creo que si la cosa de confianza, se dan ayuda si necesitan. Al principio son desconfiados. Heva un tiempo acortándose, ahondar poco una vez que está una persona honesta a que se puede confiar.

Los chicos que conocen tienen mucha experiencia internacional, hay que hacer. Les que conozco yo he leído los idiomas, no son los caridosos que nunca han ido de sus pueblos. Es más difícil que los conozca. Pero bueno, las experiencias que he tenido con los estudiantes y todo esto y luego he conocido muchos estudiantes, vigilan en la calle, pasamos. Muchas veces me siento con los amigos al volante y así y luego muchos estudiantes con los amigos al volante. Y una vigilia me decía a su casa, bajar en 20 y ser bastante amable los vigilan. Y una vez una vigilia, que tenía una persona mal, me cogió, yo estaba bien mal, pero ella "No", me cogió y "cómo está" y yo "bien" (cansado). Aquí los estudiantes me gustan que están más, me parece que la vida es mucho más sana para ellos aquí, mucho más, pero así, el clima es duro. Yo voy muchas veces los vigilan más. Es una sensación. Pero por otra parte lo sé sobre cómo eran los chicos de familia, pero así, así, bastante familiares. Parece que no, pero ahora así que sí. Los fines de semana visito a los padres y así. Estuve en Navarra, que pero así, a la casa de una amiga mía, y me tratan super bien. Me han emborrachado con el vino "¡Hola, pasamos...!", que mira y qué hace? También así, así, como viene la primavera y todo el mundo "¡Vaya, hay que jugar!" Qué bueno. Otra cosa que me gusta mucho es la música. Aquí se porre es el rey del mundo. Yo creo que hay un porre por cada chico. Otra cosa que me ha dado cuenta, la religión (basta regla káiser a cuando se volvió por). El cristianismo la religión es un momento nuevo para la población. Que así, cuando he visto iglesia en mi vida, me gusta mucho. Lleva solo de turismo o conciertos (música). Pero claro, mirando a la historia cuando los hindúes con el cristianismo... está con "¡ahí" una parte", luego el cristianismo, que tampoco ayuda a la iglesia, sino un pequeño apoyo. Por ejemplo, esta semana se ha muerto alguien de mi amiga china, "chopé cultural, qué va a hacer" Nada, como no es de cristianismo, el tiempo no sé que pasó. Me parece que, en su país, como muy católicos, aunque no vengamos a la misa y no hacemos cosas. Cuando nos morimos, nos casamos con todo más de iglesia, así que.

¿Van a las misas aquí en Praga?

Si. Qué así? No. Lo sé algo español. "Am, sí" y nunca voy a la iglesia (música). Solo a las bodas. Pero esto sí que. El sexo. Yo sé que no son cosas muy religiosas. "ay, pero he pecado" la religión, está así... y así? No. No es el sentimiento de culpa. Yo admito eso. Por ejemplo eso es lo que me me gusta de España. Entonces siempre como "he hecho mal, así me he ido, volver con uno... he pecado" El catolicismo es una mierda. Está culpable de todo. Entonces que están bien. La comunión, así como. Eso me gusta. También me gusta mucho la Navidad que es mucho mejor, más bonita que en España, más de todo, no sé. Y me gusta mucho porque el nacimiento de Jesús y que es parecido al "¡ahí" que está con regular. El niño Jesús que trae las regalos. Pero por que me gusta mucho, porque básicamente me está ayudando y me gusta.

Ježíšek y luego tenéis el ángel y el demonio y San Nicolás. Eso es...a lo niños...tengo amigas checas "el demonio vendrá para ti, has sido malaaa" trauma infantil. Eso es una cosa que no tenemos allí. Oy, otra tradición que me gusta nada. La de primavera, faaaa faaa pumba pumba! y cuánto más guapa más te pegan, no? "oooy, qué guapa..."

Y más! La cocina, me gusta! El knedlík no me gusta tanto, pero vale. Me gusta svičková, la rodilla koleno, el pato, la sopa de kapr, Solo, me echa de menos la variedad. En España tenemos mucho más verdura, fruta y todo..y lo que hacéis mejor que en E. son los pasteles. También me notó que se hacen más pasteles que galletas. Pero dime, tú has dicho, que vivías en Bilbao...(dále se již rozhovor netýkal tématu).